

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Hranice vnímání šikany z pohledu pedagogů v českých školách

Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Stanislava Kalousová**
Osobní číslo: **H19055**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Specializace v pedagogických vědách**
Téma práce: **Hranice vnímání šikany z pohledu pedagogů v českých školách**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Ve své bakalářské práci se budu zabývat tím, zda se pedagogové na českých základních a středních školách ve svém zaměstnání setkali s nějakou formou jednání, kterou sami vnímají jako šikanu, a to nejen ze strany studentů, ale i ze strany vlastních kolegů (tzv. mobbing), vedení školy (tzv. bossing) nebo ze strany rodičů žáků. Práce bude sestávat ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část se bude věnovat především pojmu šikana, jejím druhům a projevům. V části praktické se poté zaměřím na výsledky získané prostřednictvím dotazníkového šetření, které provedu na základních a středních školách ve městě Žamberk v Pardubickém kraji. Cílem práce bude zjistit, zda se pedagogové s nějakou formou šikany již setkali a kde jsou hranice, kdy pedagogové vnímají útoky na sebe jako šikanování, jaké jsou nejčastější příčiny a projevy tohoto chování a zda se mu snaží v rámci vyučování předcházet.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČECH, Tomáš. *Mobbing jako negationí fenomén v prostředí základních škol: škola a zdraví pro 21. století, 2011*. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD, 2011. ISBN 978-80-210-5448-6.
HUBEROVÁ, Brigitte. *Psychický teror na pracovišti: mobbing*. Martin: Neografie, 1995. Rádce. ISBN 80-85186-62-4.
KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanoování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanoování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5.
SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegov: mobbing – skrytá hrozba*. Praha: Grada, 2008. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-2474-4.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Marcela Ehlová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **1. května 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2021

Prohlašuji:

Práci s názvem Hranice vnímání šikany z pohledu učitelů v českých školách jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29.3.2022

Stanislava Kalousová v. r.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Marcele Ehlové, Ph.D. za odborné konzultace a cenné rady, které mi během zpracování práce poskytovala. Dále děkuji Ing. Jaroslavu Myslivcovi Ph.D. za pomoc se statistickým vyhodnocením hypotéz práce. Mé díky patří také všem respondentům, kteří se ochotně zúčastnili dotazníkového šetření v rámci výzkumu této práce a v neposlední řadě také mé rodině za její trpělivost a podporu.

ANOTACE

Bakalářská práce je věnována problematice šikany a šikany učitelů. Je rozdělena do tří částí. V teoretické části jsou definovány hlavní pojmy související se šikanou, její formy a oblasti, které souvisejí se šikanováním učitelů. Praktická část se zabývá analýzou školních řádů škol zahrnutých do kvantitativního výzkumu a poté prostřednictvím dotazníkového šetření zjišťuje, jak šikanu mířenou proti sobě vnímají učitelé na školách ve městě Žamberk a zda se s ní osobně setkali.

KLÍČOVÁ SLOVA

šikana, šikana učitelů, šikana na pracovišti, agrese, oběť

TITLE

The Limits of Perception of Bullying from the Perspective of Teachers in Czech Schools

ANNOTATION

The topic covered in this bachelor thesis is focused on bullying and bullying of teachers. The thesis is divided into three parts. The first theoretical part describes the main concepts of bullying, its forms and topics related to bullying of teachers. The practical part focuses on analyzing the school rules of those schools that were further subjected to a questionnaire analysis and then shows the results of this questionnaire focused on the perception and experience of bullying between teachers of different schools in Žamberk city.

KEYWORDS

bullying, bullying of teachers, workplace bullying, aggression, victim

Obsah

Seznam grafů	9
Úvod.....	10
Teoretická část	11
1 Šikana.....	11
1.1 Podoby šikany	11
1.1.1 Kyberšikana	13
1.2 Fáze šikany	14
1.3 Účastníci šikany.....	15
1.3.1 Agresor.....	15
1.3.1.1 Typologie agresorů.....	16
1.3.2 Oběť	17
1.3.2.1 Typologie oběti	17
1.4 Příčiny šikany	17
2 Šikana pedagoga.....	19
2.1 Šikana na pracovišti.....	19
2.1.1 Mobbing.....	19
2.1.2 Bossing.....	20
2.1.3 Staffing.....	20
2.2 Osobnost pedagoga.....	21
2.3 Autorita pedagoga	21
2.4 Kázeň.....	22
2.5 Následky šikany pro pedagogy.....	22
2.6 Prevence šikany pedagogů	23
2.7 Šikana pedagoga a legislativa.....	24
Praktická část	25
3 Analýza školních řádů.....	25
3.1 Základní škola 28. října	25
3.2 Základní škola Nádražní.....	26
3.3 Gymnázium Žamberk.....	26
3.4 Střední škola gastronomická a technická Žamberk	27
3.5 Závěr analýzy školních řádů.....	27
4 Kvantitativní výzkum.....	28

4.1 Formulace výzkumných problémů, hypotéz a cílů výzkumu.....	28
4.2 Charakteristika výzkumného souboru	29
4.3 Metoda sběru dat	29
4.4 Realizace výzkumu a sběr dat	29
4.5 Prezentace získaných dat	29
4.6 Interpretace získaných dat	41
4.7 Statistické ověření hypotéz.....	42
4.8 Závěr výzkumu a diskuse	47
Závěr	49
Použité zdroje	50
Přílohy.....	55
Příloha A Dotazník.....	55
Příloha B Kódovací tabulka	58

Seznam grafů

Graf č. 1: Pohlaví respondentů	30
Graf č. 2: Věk respondentů	30
Graf č. 3: Pedagogická praxe respondentů	31
Graf č. 4: Projevy šikany ze strany žáků vůči učitelům.....	31
Graf č. 5: Osobní zkušenost učitelů se šikanou ze strany žáků	32
Graf č. 6: Nejčastější iniciátor šikany ze strany žáků vůči učitelům	32
Graf č. 7: Projevy bossingu a staffingu vůči učitelům.....	33
Graf č. 8: Osobní zkušenost učitelů s bossingem a staffingem	34
Graf č. 9: Projevy mobbingu vůči učitelům.....	34
Graf č. 10: Osobní zkušenost učitelů s mobbingem	35
Graf č. 11: Projevy šikany ze strany rodičů žáků vůči učitelům	36
Graf č. 12: Osobní zkušenost učitelů se šikanou ze strany rodičů žáků	36
Graf č. 13: Projevy kyberšikany vůči učitelům	37
Graf č. 14: Osobní zkušenosti učitelů s kyberšikanou.....	38
Graf č. 15: Nejčastější příčiny šikany učitelů ze strany žáků	38
Graf č. 16: Existence opatření nebo pravidel zavedených učiteli pro prevenci šikany ze strany žáků namířené proti nim	39
Graf č. 17: Opatření zavedená učiteli pro prevenci šikany ze strany žáků namířené proti nim.....	39
Graf č. 18: Existence školních opatření na ochranu učitelů před šikanou	40
Graf č. 19: Školní opatření na ochranu učitelů před šikanou.....	40

Úvod

Nejen v prostředí škol se setkáváme s mnoha sociálně patologickými jevy, mezi které patří i šikana. Jejím terčem se stávají děti a nezřídka kdy i dospělí lidé především na svých pracovištích. Z toho důvodu se jí ani čeští pedagogové mnohdy nemohou vyvarovat. Může se jednat o šikanu ze strany žáků, jiných pedagogických pracovníků nebo i rodičů žáků.

Přestože můžeme šikanu mnoha způsoby definovat, dalo by se říci, že z části představuje subjektivní pojem. Každý si pod ním představí jiné projevy nebo chování a každý má svou hranici tolerance k těmto projevům nastavenou odlišně.

Mnoho autorů i výzkumů v současné době přenáší svou pozornost od šikany mezi dětmi k šikanování dospělých, o samotné šikaně pedagogů je dnes publikováno stále více článků. Stěžejním tématem této bakalářské práce s názvem Hranice vnímání šikany z pohledu pedagogů je právě problematika šikanování učitelů, které jsem zvolila především z důvodu jeho aktuálnosti.

Práce je rozčleněna do dvou částí, kterými jsou teoretická a praktická část. Teoretická část práce obsahuje dvě hlavní kapitoly, které byly vytvořeny pomocí odborné literatury a dalších zdrojů. V první z nich je vymezen pojem šikana, jsou zde definovány její možné podoby, fáze a příčiny. Pozornost je věnována také dvěma hlavními aktérům šikany, agresorovi a oběti. Kapitola druhá se věnuje samotné šikaně pedagogů. Připomenutá je zde šikana na pracovišti a její možné formy. Kapitola dále zmiňuje osobnost pedagoga, jeho autoritu i kázeň žáků, které mohou mít na výskyt šikany učitele vliv. Důležitým tématem jsou také následky, které s sebou může šikanování pedagogům přinést. Zmíněna jsou také preventivní opatření proti šikaně učitelů a provázanost šikany s legislativou.

Část praktická poté zahrnuje dvě části. První z nich zahrnuje analýzu školních řádů čtyř škol, které jsou zapojeny do kvantitativního výzkumu z praktické části. Jejím cílem je zjistit, jaká opatření na ochranu pedagogů před šikanováním. V druhé části je provedeno dotazníkové šetření, jehož výzkumným souborem byli učitelé ze čtyř vybraných škol ve městě Žamberk. Výzkum si kladl za cíl zjistit, jak pedagogové šikanu namířenou proti nim vnímají, zda se se šikanou již osobně setkali nebo jaká opatření na jejich ochranu využívají.

Teoretická část

1 Šikana

Sociálně patologickým jevem, který dávno není záležitostí pouze školního prostředí, je šikana. V Metodickém pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (2016) je šikana definována jako „...*agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně.*”

Za šikanu můžeme označit ubližující jednání, které je namířeno proti někomu bezbrannému (Říčan, Janošová, 2010). Charakteristická je nepoměrem sil, která hraje ve prospěch agresora a jeho převahy nad obětí (Kolář, 2005).

S pojmem šikana souvisí i další pojmy, jsou jimi např. agrese a agresivita nebo násilí. Agrese označuje „...*nepřátelství; útok, útočné či výbojné jednání vůči osobě, předmětu či překážce na cestě k uspokojení potřeby...*“ (Hartl, Hartlová, 2010). Důležitý je zde především záměrnost činu (Výrost, Slaměník, 2008). Výskyt agrese u jedince je ovlivněna genetickými předpoklady i učením a jejími možnými formami jsou právě šikana i násilí (Helus, 2018).

Násilím je myšleno „...*uplatňování síly k překonání odporu...*“ (Hartl, Hartlová, 2010). Označuje fyzickou agresi, jejíž následky jsou velmi vážné (Helus, 2018). Rozlišit můžeme např. násilí fyzické, psychické, sociální, sexuální či násilí namířené proti sobě¹ (Haškovcová, 2004).

Agresivita poté znamená sklon k útočnému chování, jedná se o rys osobnosti (Výrost, Slaměník, 2008) označující jednání, jehož cílem je druhého poškodit (Helus, 2018). Vyšší agresivita jedince může být způsobena agresivitou rodičů i výchovou příliš volnou, nezdravou vazbou mezi matkou a dítětem², naučeností i poškozením limbického systému nebo mozkové kůry (Martínek, 2015).

1.1 Podoby šikany

Podob, kterých může šikana nabývat, existuje celá řada. Odlišně se projevuje školní šikana mezi žáky, jinak šikana na pracovišti.

Šikanu je možné rozčlenit na čtyři základní typy (Fieldová, 2009). Prvním je vylučování ze skupiny, do kterého spadají otevřené i skryté způsoby nepřátelského chování, agresor/agresoři

¹ Více např. v knize Manuálek o násilí (Haškovcová, 2004).

² Tzv. teorie Bowlbyho připoutání - attachment (např. Výrost, Slaměník, 2008).

se snaží skupinu ovládat s úmyslem, aby se člen skupiny bál vystoupit proti agresorovi/agresorům a nestal se tak jejich další obětí. Druhým je fyzické napadání, které se může týkat přímé (např. kopání, vrážení, plivání) i nepřímé agrese (např. gesta, nářky, pronásledování, ničení věcí). Dalším typem je obtěžování, u kterého se může jednat např. sexuální, rasové, náboženské nebo národnostní napadání, nemístné návrhy nebo poznámky i pronásledování. Posledním typem podle Fieldové je škádlení, které je charakterizováno verbální agresí, často se děje kvůli určité odlišnosti, můžeme sem zařadit nadávky, posměšky, urážení i obtěžování po telefonu nebo urážlivé e-maily³.

Kolář na rozdíl od Fieldové škádlení nevnímá jako šikanu, ale jako způsob zábavy pro obě zúčastněné strany, který se nevyznačuje hlavními rysy šikanování (Fieldová, 2009). S tímto souhlasí i Řičan a Janošová (2010), podle nich se škádlení v šikanu mění, pokud se situace opakuje. Fieldová ve škádlení vidí přímo formu šikany (2009). Stejně tak i v Metodickém pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (2016) není škádlení součástí/znakem/projevem šikanování, stejně tak jím není i agrese.

Na školní šikanu můžeme nahlížet třemi rozličnými pohledy. Prvním je šikanování jako patologické chování, kdy „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci*” (Kolář, 2000). Šikana učitelů se ve vymezení od šikany žáků nijak významně neliší. Jedná se o situaci, kdy „*Jeden nebo více žáků úmyslně, opakovaně týrá a ponižuje učitele a používá k tomu agresi a manipulaci*” (Kolář, 2011). Patří sem fyzická i slovní agrese, používání zbraní a zastrašování pomocí nich, rozkazy, poškozování nebo zcizování věcí oběti. Jsou zde i drobnější a méně viditelné projevy, ty je ale složitější určit jako šikanování, pokud neznáme jeho souvislosti.

Druhým pohledem je šikanování jako závislost. V této situaci se žáci rozdělí na „silné” - agresory a „slabé” - oběti a vytvoří se mezi nimi vztah, ve kterém se agresori snaží vzbudit ve svých obětech strach proto, aby zakryli strach vlastní. Agresor se na oběti stává závislým, protože šikanování mu poskytuje pocit nadřazenosti. Oběť se ale snaží být blízko agresorovi, pokládá ho za svého přítele, může dojít až ke ztotožnění oběti s útočником (Kolář, 2000). Kolář (2011) v případě šikany učitele už nemluví o „závislosti” oběti na agresorovi, ale o „destruktivním vztahu“ pedagoga a agresora.

Pohledem posledním je šikanování jako porucha vztahů ve skupině. Na šikanování se nikdy nepodílí pouze agresor a oběť, týká se celé skupiny, ve které si jsou všichni rovni (žáci,

³ Zde se už jedná o kyberšikanu - více v kapitole 2 Kyberšikana.

sourozenci atd.) a vyvíjí se podle pěti fází šikany⁴. Šikana učitelů se projevuje převážně ve formě šikany psychické (Kolář, 2011).

V souvislosti s prvním - vnějším pohledem na šikanu (šikana jako nemocné chování) Kolář (2005) rozčleňuje šikanování do tří dimenzí. Toto dělení uvádí i Martínek (2015) v souvislosti s agresí. Jedná se o šikanu přímou a nepřímou (přímé ubližování nebo např. ničení věcí oběti nebo její separace od skupiny), šikanu fyzickou a verbální (tělesné nebo slovní napadání) a šikanu aktivní a pasivní (agresor se na šikanování podílí přímo nebo situaci jen sleduje).

Následným spojováním těchto tří pohledů získáme osm typů šikany (Kolář, 2005) nebo také osm druhů agrese (Martínek, 2015), kterými jsou šikana fyzická aktivní přímá (např. fackování, kopání, bití), šikana fyzická aktivní nepřímá (ničení věcí oběti, ubližování oběti na popud hlavního agresora), šikana fyzická pasivní přímá (agresor fyzicky znemožňuje oběti dosahovat cílů), šikana fyzická pasivní nepřímá (agresor odmítá vyhovět požadavkům oběti), šikana verbální aktivní přímá (nadávky, urážky, vysmívání se), šikana verbální aktivní nepřímá (pomlouvání, i symbolická agrese - např. kresby nebo poezie o oběti), šikana verbální pasivní přímá (ignorace oběti) a šikana verbální pasivní nepřímá (např. spolužáci se oběti při krivém obvinění z něčeho, co udělal agresor, nezastanou).

Důležité je odlišovat projevy, které mohou šikanování připomínat - tzv. teasing (Martínek, 2015), ale do jeho vymezení nespadají (např. rvačky nebo již zmíněné škádlení). I tato jednání ale mohou být součástí šikany nebo se v ni časem změnit (Říčan, Janošová, 2010).

1.1.1 Kyberšikana

Kyberšikana, nebo také kybernetická šikana, počítačová šikana či virtuální šikana (Šmahaj, 2014), označuje „...zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy“ (Martínek, 2015). Jedná se tedy o moderní formu šikany, jejímž cílem je dotyčnému ublížit prostřednictvím různých technologií.

Kyberšikana představuje jednu z možných podob šikany, někdy k ní dochází i bez předchozího zlého úmyslu (Martínek, 2015). Podle některých autorů (např. Janošová et al, 2016) je kyberšikana jednou z forem konkrétního typu šikany - šikany psychické.

⁴ Více v kapitole 1.2 Fáze šikany.

Charakteristickou pro kyberšikanu je anonymita agresora, nezávislost na čase, místu nebo vlastnostech zúčastněných. Může mít formu přímé i nepřímé agrese. Mezi nepřímé útoky můžeme zařadit např. když za agresora oběť útočí někdo jiný, mezi útoky přímé pak např. kyberstalking, phishing, happy-slapping nebo kybergrooming (Martínek, 2015).

V současné době se výskyt kyberšikany učitelů zvýšil v souvislosti s pandemií COVID-19, kdy došlo k přesunu školní výuky do distanční formy (Dobiašovský, 2020).

1.2 Fáze šikany

Ve vztahu ke třetímu pohledu na šikanu - šikanování jako porucha vztahů ve skupině Kolář (2000) popisuje pět stupňů vývoje školní šikany⁵. Tento průběh šikany není pevný, může například dojít vynechání některého z popsaných pěti stupňů.

Prvním je ostrakismus, během kterého je určitý jedinec odmítán a odstrkován od skupiny. Ve fázi ostrakismu žáci rozpoznají, že není učitel příliš odolný, což má za následek ztrátu jeho postavení, autority, která byla učitelovou výhodou (Kolář, 2011).

Situace postupně přechází ve druhou fázi - ve fyzickou agresi a přitvrzování manipulace. Toto se děje jestliže např. žáci začnou ostrakizované používat ke zlepšení nálady nebo když se v kolektivu v jednu chvíli nachází více agresivnějších žáků. Při šikaně učitele žáci získávají dojem, že mají nad učitelem převahu, a to vede k dalšímu negativnímu vývoji, odmítání požadavků učitele, narušování výuky, dojít může i k fyzické agresi (Kolář, 2011).

Poté následuje třetí stupeň, kterým se šikana přesunuje z počátečního stádia do pokročilého. Zde vzniká skupina agresorů, kteří svým obětem ubližují společně. Tato chvíle je pro další vývoj šikany velmi významná. Ve třídě by se měla vytvořit vlivná protiskupinka odsuzující šikanování, jinak agrese vůči slabším nepřestane. V případě šikanování pedagoga se žáci, kteří nejvíce učiteli odporují, proti němu spojí a začnou ho promyšleně šikanovat. Agrese je stupňována, fyzická agrese pokračuje (Kolář, 2011).

Další stupeň nastává, pokud většina skupiny, tedy třídy chování agresorů přijímá a často se i ona připojuje k šikanování. Kolektiv je napaden „virem“ šikanování, který jí postupně prorůstá a napadá i ty, kteří jsou spořádaní a za obvyklých situací by se šikanování neúčastnili. Agresoři jsou nyní v kolektivu tvůrci norem a ostatní jsou nuceni se jim podvolit (Kolář, 2011).

Stupněm posledním je vznik totality, „dokonalé šikany“, ve které agresorům v šikanování „slabších“ nic nebrání. Většina pravidla násilníků dodržuje, někdy si jejich normy interiorizuje,

⁵ Více v knihách Skrytý svět šikanování (Kolář, 2000), Bolest šikanování (Kolář, 2005) nebo Nová cesta k léčbě šikany (Kolář, 2011).

což mívá pro všechny zúčastněné celoživotní následky. Šikanování učitele se nyní mění v kolektivní aktivitu (Kolář, 2011).

Fáze šikany také popisuje Whiteová (2004) v rámci tzv. teorie životního cyklu šikany, která popisuje vyvíjející se a někdy také opakující se vztah mezi agresorem a jeho obětí. Cyklus je složen ze čtyř fází, z nichž první představuje fáze embryonální týkající se období před tím, než začalo k šikaně docházet. Již existují případný agresor a případná oběť, kteří se ale za určitých podmínek svých potenciálních rolí nemusí vůbec zhostit. Následuje fáze spouštěcí, kdy je případný agresor vlivem okolností a různých faktorů čím dál více frustrovaný a vybírá si oběť, na kterou přenáší své negativní emoce. Třetí fází je fáze loajality, při níž oběť popírá skutečnost situace, do které se dostala, a stává se tak loajální k agresorovi. Cyklus je završen fází „tanec smrti“, ve které dochází ke zmatení rolí, agresor nevěří ve vlastní vinu a ze situace je osočena oběť.

1.3 Účastníci šikany

Šikana nikdy není záležitostí pouze dvou rolí - agresora/agresorů a oběti/obětí, v tomto jevu se objevuje mnohem více aktérů. Jsou to dále svědci šikany, pedagogové, rodiče zúčastněných dětí, místní komunita⁶ (Říčan, Janošová, 2010). V této práci se podrobněji zaměříme na dvě hlavní účastníky - agresora a oběť⁷.

Přestože v literatuře autoři popisují různé příznačné rysy agresorů a obětí šikany i jejich klasifikace, je třeba si uvědomit, že jejich charakterističnost zcela vystihnout nelze. Každý člověk je naprosto osobitý s dispozicemi pro obě zúčastněné role, a proto má velký význam daná situace, zda se jedinec stane agresorem nebo obětí (Zvírotsky, Bendl, Richterová, 2021). Proto bychom měli uvedené charakteristiky brát jako obecné, dnes už takřka neplatné především v souvislosti se šikanou učitele.

1.3.1 Agresor

Agresor - iniciátor šikany disponuje nad svou obětí převahou, může se jednat o převahu fyzickou, psychickou či ekonomickou (Martínek, 2015). Agresor bývá obecně charakterizován jako jedinec, který se vyznačuje některými z těchto rysů: má fyzickou převahu nad obětí, často nedodrжуje pravidla a mnohdy se ocitá ve sporech a nezřídka kdy je sám iniciuje. Jeho výsledky

⁶ Více v knize Jak na šikanu (Říčan, Janošová, 2010).

⁷ Existuje i kategorie účastníků šikany, kteří jsou agresory i oběťmi zároveň (Faris, Falmlee, 2012).

ve škole patří k těm horším, pocit provinění mu není vlastní a často své chybějící sebevědomí zakrývá za nadřazenost a dominanci nad ostatními (Říčan, Janošová, 2010). Rodinné prostředí iniciátora šikany bývá chladné a neuspokojuje jeho základní potřeby bezpečí nebo lásky. Může zde docházet ke konfliktům nebo hůře také k násilí.

Existují dva typy dětí, u kterých je větší pravděpodobnost, že se stanou šikanujícími. Prvním jsou děti disponující společenskou mocí, přehnaně se zajímají o svou popularitu v kolektivu a rády dominují nad ostatními. Dále jsou to děti částečně odloučené od svých vrstevníků, které mohou trpět úzkostmi nebo depresemi. Již dávno ale neplatí, že šikanující jsou silnější nebo větší než jejich oběti. Jejich síla může pramenit i z jejich kognitivních schopností nebo popularity (Stop Bullying, 2021). Agresor na rozdíl od oběti šikany svou bojácnost navenek neodhaluje nebo strach dokonce necítí (Zvírotský, Bendl, Richterová, 2021).

1.3.1.1 Typologie agresorů

Kolář (2000) uvádí tři typy původců šikanování. První z nich je často ovlivněn hrubostí rodičů, kterou později napodobuje a chová se ke svým obětem velmi krutě a agresivně. Druhý typ je mnohdy rodiči vychováván autoritářskou výchovou, na venek působí spořádaně, a své oběti, které si vybírá záměrně, promyšleně trápí. Posledním typem je často populární člen kolektivu, který druhé šikanuje, aby ostatní pobavil.

Typologii agresorů uvádí také Martínek (2015). Jejím prvním typem je agresor hrubý, fyzický. Tento jedinec je tělesně zdatnější než jeho oběť, mnohdy je ve své rodině vystaven obdobnému jednání a při porušení pravidel i velmi přísným trestům. Typem druhým je jemný, kultivovaný agresor, U tohoto typu agresora nejsou dospělí často schopni v jedinci rozeznat iniciátora šikany, neboť v jejich přítomnosti vždy pravidla dodržuje a chová se spořádaně, obvykle stojí v čele nepřímé šikany, často je vychováván velmi striktně autoritářským stylem výchovy. Třetí typ představuje agresor srandista, který je na rozdíl od předchozího typu agresora vychováván výchovou liberální a postrádá přesně stanovené meze, své šikanování obhajuje tvrzením, že byla vše pouze legrace. Typem posledním je agresor spouštějící ekonomickou šikanu. Tento jedinec pochází z výrazně movitější rodiny a protože vše ihned dostane, nic pro něj nemá větší hodnotu, ve školní třídě stojí na vrcholku hierarchie a dopouští se šikany na dětech, které takto zajištěné nejsou.

1.3.2 Oběť

„Typická“ oběť bývá popisována jako jedinec často fyzicky slabší s nějakou vnějškovou i vnitřní odlišností. Jeho rodiče ho mohou vychovávat způsobem, že je násilí špatné, a oběť se tak šikaně bránit nezačne. Obětí se také může stát dítě, které nově přichází do již sladěné třídy. Za oběti můžeme označit i svědky šikany, kteří se na šikaně nepodílejí, ale jen ji pozorují (Říčan, Janošová, 2010). Šikanovaní mohou být okolím vnímáni jako slabé, odlišné či s nízkým sebevědomím, mohou být méně populární a mít málo přátel (Stop Bullying, 2021).

Je ale jisté, že obětí šikany se může stát kdokoliv s nějakou odlišností, ale i bez ní, přičemž se nejedná pouze o odlišnosti v negativním slova smyslu. Případně se může jednat i o odlišnost smyšlenou. Spíše než fyzickou odlišností šikanu vyvolána nějakou osobnostní charakteristikou nebo nízkým sebevědomím oběti (Zvírotský, Bendl, Richterová, 2021).

1.3.2.1 Typologie obětí

I u obětí šikany můžeme vymezit určité typy s podobnými charakteristikami. Martínek (2015) uvádí typologii obětí, jejímiž typy jsou oběť, která neumí prorazit, je introvertní a na pohled nepříliš zdatná; oběť, jejíž výchova je hyperprotektivní, a stává se tak závislou na ostatních; oběť s handicapem a nakonec oběť, která je potomkem pedagoga, a především pokud oběť a jeho rodič dochází na stejnou školu.

Kolář (2005) poté charakterizuje čtyři typy obětí. Prvním jsou oběti „slabé“ s tělesným nebo psychickým handicapem; dále oběti „silné“ a nahodilé; oběti „deviantní“ a nekonformní a šikanovaní žáci s životním scénářem oběti (tzv. „typická oběť“).

1.4 Příčiny šikany

Jádro agrese spočívá ve společenských i genetických faktorech, ovlivňují ji biologické předpoklady jedince, ale u většiny agresorů je agresivita více usměrňována chováním jejich okolí (Fieldová, 2009).

Postupem času zřejmě k větší míře šikany dochází snižováním kázně ve školách a autority pedagogů, zjevně je ovlivněna i nedostatkem pedagogů mužského pohlaví nebo oslabeným slábnoucím vlivem rodinného prostředí. Výskyt šikany je ovlivněna také charakteristikami hlavních zúčastněných - útočníka a oběti (Říčan, Janošová, 2010).

Někteří z autorů (např. Martínek, 2015 nebo Kolář, 2011) se shoduje na vlivu počítačových her, televize a médií, které nám na denní bázi demonstrují různé formy násilí, jako na jedné z příčin zvýšené agresivity u dětí a většímu nárůstu šikany. Toto chování může

být i následkem neefektivní etické výchovy vyučované na školách (Říčan, Janošová, 2010). Příčinou školní šikany může být ale i prostá shoda náhod, kdy se potenciální agresor nebo potenciální oběť nachází ve špatný čas na špatném místě (Fieldová, 2009).

Šikana učitelů žáky může být způsobena např. celkovým poklesem autority pedagogů přílišně liberální výchova v rodině, feminizací školství i nedostačující přípravou budoucích pedagogů nebo nudou žáků (např. Klimešová, Tůmová, 2011 nebo Říčan, Janošová, 2010). Oporou šikany pedagoga ze strany žáků může potom být nepatřičné chování ostatních učitelů, kteří jím mohou žáky v šikanování až aktivně podporovat (Martínek, 2015).

2 Šikana pedagoga

Jak již bylo zmíněno, terčem šikanování se během výkonu své pedagogické činnosti i mimo ni mohou stát i učitelé. Může se jednat o šikanu ze strany svých žáků, jejich rodičů či kolegů, nadřízených nebo podřízených. Na to, zda se pedagog stane terčem šikanování, má vliv mnoho faktorů, přičemž část může učitel ovlivnit a mnohé z nich ne.

2.1 Šikana na pracovišti

Obětí šikany se mohou tedy stát i dospělí lidé a nejčastěji k tomuto jevu dochází právě na pracovišti (Faris, Falmlee, 2021). V případě učitelů se nejedná pouze o šikanu mezi vyučujícími pedagogy (tzv. mobbing), ale i šikanování podřízených pracovníků (tzv. bossing) nebo šikana nadřízeného - ředitele školy (tzv. staffing)⁸. Tyto formy šikany mohou probíhat ve světě reálném i tom virtuálním (Szotkowski, Kopecký, 2018).

Tuto formu šikany může způsobit např. nepříznivá atmosféra na pracovišti, závist nebo nedůvěra mezi pracovníky, styl řízení vedoucího i nuda nebo strach ze ztráty zaměstnání (Svobodová, 2008).

2.1.1 Mobbing

Pojem mobbing označuje „...*teror na pracovišti, psychoteror, ...představuje nejrůznější formy zneprjemňování života na pracovišti, psychologického nátlaku, šikany: typická je rafinovanost, skrytost, zákeřnost...*“ (Hartl, Hartlová, 2010).

Podle této definice bychom mohli mobbing zařadit mezi formy šikany, Čech (2011) ale šikanu a mobbing rozlišuje podle vztahu k prostředí, ve kterém se jev odehrává, podoby agrese, ke které dochází, a odlišností jednotlivých útoků. Společnými znaky šikany a mobbingu jsou podle Čecha opakovanost a dlouhodobost trápení, bezmocnost a nepoměr sil.

Svobodová (2008) mobbing charakterizuje jednoduše jako „*psychoteror na pracovišti*“, jako „*šikanu mezi kolegy*“. Odlišnost mobbingu od šikany vidí v tom, že je šikana provázena i fyzickým násilím, zatímco mobbing využívá spíše psychickou agresi a probíhá především mezi jedinci dospělého věku.

Na počátku mobbingu většinou stojí nějaký v podstatě bezvýznamný konflikt (Čech, 2011). Velmi důležitým faktorem rozhodujícím o tom, zda se tento konflikt rozvine v mobbing, je pracovní atmosféra. Její negativita může být způsobována stresem z přetížení, špatné

⁸ Existují i další formy šikany na pracovišti, např. chairing, diskriminace nebo sexuální obtěžování/harašení, tato témata nebudou v práci více rozebrána.

organizace nebo řízením práce, stereotypem a nudou nebo konkurenčním tlakem a strachem z nezaměstnanosti (Huberová, 1995).

Mobbing může nabývat podob verbální agrese i neverbálních projevů, ostrakizace kolegy, poškozování či hanění jeho práce i jeho samotného nebo jeho soukromého života. Případně může přerůst až do vyhrožování nebo i fyzické agrese (Svobodová, 2008).

Mobbing nejvíce postihuje odlišného nebo výrazného jedince i osamocенého jedince jednoho biologického pohlaví v kolektivu pohlaví opačného (Huberová, 1995) a nezřídka kdy končí odchodem šikanovaného pracovníka, aniž by byla řešena příčina této situace (Svobodová, 2008).

2.1.2 Bossing

Hartl (2010) pojem bossing charakterizuje jako „...šikanování a pronásledování ze strany nadřízeného, který si zasedne na podřízeného a tyranizuje ho...“. Jedná se o „...mobbing s nerovnými prostředky...“ (Huberová, 1995). Vedoucí má totiž mnohem více možností, jak podřízeného šikanovat, proto je bossing oproti mobbingu nebezpečnější (např. Tomšej, 2020 nebo Čech, 2011).

Zdrojem této formy šikany na pracovišti je podobně jako u mobbingu neurovnaný rozpor. Ten může být způsoben hněvem na organizaci, tlakem shora, touhou po moci, osobními důvody nebo strachem nadřízeného (Huberová, 1995).

Bossing se může odehrávat formou ukládání nesmyslných, nebezpečných, příliš triviálních nebo naopak obtížných úkolů. Nadřízený také může na výkon pracovníka přespříliš dohlížet nebo činit rozhodnutí bez jeho vědomí (Huberová, 1995). Může se jednat i o systematické ponižování nebo obtěžování podřízených pracovníků⁹ (Zvírotský, Bendl, Richterová, 2021).

Dalo by se říct, že je bossing v podstatě paradoxem, který by se na pracovišti vyskytnou neměl. Právě vedoucí pracovník by měl být tím, kdo na pracovišti tvoří příznivou a pozitivní atmosféru a ne tím, kdo ji narušuje (Tomšej, 2020).

2.1.3 Staffing

Staffing se ze všech forem šikany na pracovišti vyskytuje nejméně. Tomšej (2020) popisuje staffing jako „šikanu nadřízeného zaměstnance jeho podřízenými“, jedná se tedy o mobbing zdola (Chromý, 2014). Může nabývat různých podob, např. výmluvy podřízených

⁹ Způsoby bossingu dále uvádí např. Chromý (2014).

pracovníků, kladení překážek nadřízenému a bránění mu tak v plnění jeho úkolů, zdržování nebo sdělování chybných informací a další (Chromý, 2014).

K šikaně nadřízeného může na pracovišti dojít např. v situaci, kdy má místo vedoucího obsadit začínající pracovník nebo cizinec (Tomšej, 2020) nebo pokud nadřízený pro své podřízené nepředstavuje dostatečnou neformální autoritu (Zvírotský, Bendl, Richterová, 2021).

2.2 Osobnost pedagoga

Osobnost je vymezena velkým množstvím definic. Můžeme ji obecně charakterizovat jako složitou konstrukci, která je tvořena mnoha uspořádanými prvky, je vyjadřována chováním a prožíváním a lze pomocí ní vystihnout interpersonální odlišnosti i specifickou určitosti jedince. Mezi složky osobnosti jsou často řazeny motivace, schopnosti, rysy osobnosti, temperament a charakter (Čáp, Mareš, 2001).

Především pomocí své osobnosti pedagog ve škole působí na žáky. Při tomto působení je třeba, aby byl učitel osobnostně vyspělý, měl pro výkon pedagogického povolání vlohy a byl k němu dostatečně a vhodně motivován (Kolář, 2011).

Na pedagoga je kladeno velké množství požadavků. Jeho osobnost by měla být psychicky odolná, adaptabilní a psychicky flexibilní, schopná učit se novým poznatkům, sociálně empatická a komunikativní (Mikšík, 2007). Učitel by se měl dále vyznačovat mravní bezúhonností nebo schopností sebereflexe, v neposlední řadě také profesními znalostmi a dovednostmi (Dyrtová, Krhutová, 2009).

Osobnost pedagoga má na to, zda se stane terčem šikany, velký vliv. Kupříkladu psychická odolnost zde hraje velkou roli (Svobodová, 2008). Svou roli hraje rovněž míra jeho sebevědomí nebo to, zda se jedná o člověka introvertního či extrovertního. Jak již ale bylo zmíněno, obětí šikany se může stát kdokoliv s jakýmkoliv osobnostními charakteristikami.

2.3 Autorita pedagoga

K osobnosti učitele se váže i jeho pedagogická autorita, která má v případě šikany učitele ze strany žáků na výskyt tohoto chování vliv. Dnes je ale autorita pedagogů často snižována, děje se tak např. její malou podporou ze strany rodičů žáků (Říčan, Janošová, 2010) i vlivem hromadných sdělovacích prostředků (Vališová et al, 2012).

Autoritou bychom mohli definovat „*obecně přijatý a uznávaný neformální vliv osoby n. instituce, založený na urč. kvalitách a vztazích, úcta, vážnost...*“ (Kraus et al, 2005). Autorita učitele souvisí s jeho osobností. Můžeme vydělit autoritu formální týkající se učitelovy

společenské role a autoritu neformální vztahující se k pedagogovým vlastnostem, dovednostem nebo vědomostem. Tyto typy autorit musíme vnímat jako jednu, jelikož ve skutečnosti pedagog disponuje pouze jedinou, i když v různých třídách odlišující se autoritou (Čapek, 2014). Zde se jedná o tzv. aspekt relativnosti (Vališová, 2008). Roli hraje i aspekt asymetričnosti, kdy se působením jedince s autoritou vytváří nesouměrný vztah dominance a závislosti.

Právě formální autorita znamená pro učitele určitou výhodu a ochranu (Kolář, 2011). V případě její ztráty u žáků může situace vést až k tomu, že se pedagog postupně stane terčem šikánování namířené proti němu.

2.4 Kázeň

Kázeň představuje „*soubor opatření pro dodržení stanovených norem chování...*“ (Hartl, Hartlová, 2010), také „*...vědomé dodržování zadaných norem...*“ (Bendl, 2011). V případě kázně školní se jedná o „*...vědomé dodržování školního řádu a pokynů stanovených učiteli, popřípadě dalšími zaměstnanci školy...*“.

Udržování kázně ve škole znamená bezpečí nejen pro žáky, ale i pedagogy ať už ve formě bezpečnosti nebo možnosti vyššího výkonu pedagogické činnosti, a sám učitel by měl být tím, kdo daná pravidla zavede (Bendl, 2011).

To, jak člověk jedná, ovlivňuje mnoho faktorů a v možnostech pedagoga je ovlivnit pouze část z nich (Bendl, 2011). Nekázeň může být způsobena např. výchovou v rodině žáka, defekty v jeho chování či učení i chováním nebo nedostatečnými dovednostmi pedagoga v oblasti vedení hodiny (Čapek, 2014).

Způsob, kterými mohou žáci ve třídě porušovat kázeň, je celá řada, může se jednat např. o napovídání, krádeže ve třídě, žakovský humor a žertíky, záškoláctví, alkohol, rušivé chování nebo právě i šikanu (Čapek, 2014). Postupem času se projevy nekázně mění. Jednou z nejzávažnějších forem nekázně ve školách je potom šikana (Bendl, 2011).

2.5 Následky šikany pro pedagogy

Šikana s sebou pro oběť přináší řadu negativních psychických i fyzických důsledků¹⁰, které mohou vést až k absolutnímu vysílení. Lze mezi ně zahrnout deprese a úzkosti, ztrátu soustředění, stres, problémy se srdcem i při dýchání nebo zažívací obtíže (Huberová, 1995). Důsledky mohou také zasáhnout do intelektuální nebo sociální oblasti života oběti (Fieldová, 2009).

¹⁰ Obdobné následky s sebou nese i kybershikana (např. Černá et al, 2013).

Šikana je pro učitele selháním. S tímto povoláním je často spojován tzv. syndrom vyhoření - burnout, který se objevuje u profesí pracujících s lidmi (např. Bártová, 2011 nebo Švamberk Šauerová, 2018). Syndrom vyhoření je často způsoben u mladých učitelů přílišnou zaníceností pro výkon povolání, u starších učitelů se potom mnohdy jedná o ztrátu sil (Svobodová, 2021).

Šikanováním může u oběti dojít k narušení jejího osobnostního vývoje, v pozdějších stádiích může prožívat až strach o svůj život (Kolář, 2005). Následky si oběť šikany může nést po celý život, což může ovlivnit její vztahy nebo zaměstnání (Fieldová, 2009). V krajních případech se šikanovaný jedinec může uchýlit sebepoškození až sebevraždě (Svobodová, 2008).

2.6 Prevence šikany pedagogů

Šikaně je možné předcházet v několika rovinách. Prevence školní šikany může být realizována na úrovni celé školy, jednotlivých tříd, rodiny i jednotlivců (Říčan, Janošová, 2010). Dále se zde nachází prevence šikany na pracovišti, která umožňují řešení šikan v pracovních kolektivech. Prevence šikany pedagogů by stejně jako prevence šikanování mezi dětmi neměla být opomíjena, odpovědnou je za ni vedení školy (Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, 2016).

Prevenci šikany by měla představovat především znalost Metodického pokynu MŠMT a zahrnutí opatření proti šikaně do školního řádu. Škola by také měla k šikaně přistupovat striktně a rodiče i žáky o opatřeních informovat (Říčan, Janošová, 2010). Všem pedagogům by měla být umožněn přístup k literatuře týkající se šikany, alespoň jeden z učitelů by měl absolvovat kurz prevence a řešení šikany akreditovaný MŠMT (Říčan, Janošová, 2010). Důležité je věnovat se zkvalitňování vzájemných vztahů ve škole i navenek i dostatečně rozvrhnout pedagogické dozory v budově školy.

Někteří z autorů (např. Říčan, Janošová, 2010) kladou důraz na etickou výchovu vyučovanou ve školách. Vhodné je také v jednotlivých třídách vytvořit pravidla chování a hovořit o nich (Bréda et al, 2017). Efektivní prevenci šikany učitele by také představovalo připravování budoucích pedagogů na řízení třídy již při jejich studiu na pedagogické fakultě (např. Čapek, 2014).

Další možnosti prevence šikanování uvádí právě Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (2016). Škola by si měla uvědomit riziko výskytu šikany pedagogů, hájit a prosazovat hodnoty jako je odmítání násilí, vytvořit pro všechny bezpečné prostředí a vedle pravidel proti šikanování nastavit i jeho následky. Měla by

také zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblastech šikany, komunikace či řešení konfliktů.

Škola by dále měla podporovat a oceňovat práci učitelů a vytvářet pozitivní atmosféru na pracovišti. Sami pedagogové by měli ve třídě nastavit pravidla a důsledky v případě jejich porušení. Žáci by měli být zapojováni do výuky, kterou by pro ně měla být zajímavá. Učitel by měl žáky podporovat a neponižovat je před jinými žáky, měl by také zvolit vhodný styl řízení třídy (MŠMT, 2016).

2.7 Šikana pedagoga a legislativa

V trestním zákoníku šikana jako trestný čin vymezena není. Trestně lze ale postihnout jednotlivé skutky, které k šikaně mohou náležet, pokud je splněna materiální a formální stránka trestného činu. Může se jednat např. o trestný čin omezování osobní svobody, vydírání, loupeže, poškozování cizí věci, pomlvy nebo dokonce ublížení na zdraví. V případech, kdy šikana dosahuje sexuálních forem, může naplněn trestný čin pohlavního zneužívání či znásilnění (Kolář, 2005).

Některé z těchto trestných činů mohou být páčány též v rámci kyberšikany, která stejně jako šikana nepředstavuje samostatný trestný čin (Policie ČR). Podle povahy trestného činu i trestní odpovědnosti jeho pachatele se poté odvíjí trestní sazby (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Šikana by měla být považována za porušení lidských práv zúčastněných (Fieldová, 2009). V Listině základních práv a svobod (Usnesení č. 2/1993 Sb.) se např. ve čl. 10 uvádí právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do života, čl. 28 právo na uspokojivé pracovní podmínky nebo čl. 31 právo na zdraví.

Antidiskriminační zákon (Zákon č. 198/2009 Sb.) upravuje rovné zacházení a ochranu před diskriminací. Definiuje také možné formy šikany na pracovišti - obtěžování nebo pronásledování (§ 4). Rovné zacházení uvedení i Zákoník práce (Zákon č. 262/2006 Sb., § 16), stejně tak i bezpečnost a ochrana zdraví při práci (§ 103-106). Ve školském zákoně (Zákon č. 561/2004 Sb., § 22a) jsou poté uvedena práva pedagogických pracovníků, mezi které patří např. právo na vhodné podmínky pro pedagogické působení a ochranu před fyzickou a psychickou agresí ze strany žáků, zákonných zástupců i dalších osob.

Praktická část

3 Analýza školních řádů

Doplňkovou metodu praktické části této bakalářské práce představuje obsahová analýza školních řádů čtyř škol, jejichž pedagogičtí pracovníci tvořili výzkumný soubor dotazníkové šetření. Jedná se o školy Základní škola 28. října, Základní škola Nádražní, Gymnázium Žamberk a Střední škola gastronomická a technická Žamberk.

Analýza školních řádů zmíněných škol byla provedena z hlediska opatření, která zaručují ochranu pedagogů před šikanováním. Cílem analýzy bylo zjistit, zda se v těchto dokumentech opatření chránící pedagogy nachází. V kvantitativním výzkumu praktické části práce poté bylo provedeno dotazníkové šetření, jehož položky se mimo jiné zaměřovaly i na znalost a povědomí pedagogů o těchto opatřeních.

Ve školském zákoně č. 561/2004 (§ 30) jsou uvedeny oblasti, které by měl školní řád školy regulovat. Vedle práv a povinností žáků a jejich zákonných zástupců nebo podmínek zabezpečení ochrany zdraví žáků a jejich ochrany před nežádoucími projevy a jevy zde ale ochrana pedagogů nebo jejich práva přímo vymezena nejsou. Je sem zahrnuta pouze oblast pravidel vzájemných vztahů žáků a zákonných zástupců se zaměstnanci školy, přestože jsou v § 22a školského zákona práva pedagogických pracovníků definována.

3.1 Základní škola 28. října

Školní řád této základní školy je zveřejněn na webu školy v záložce O škole - Dokumenty. Jedná se o aktualizaci školního řádu z předchozího školního roku a byla vydána 20. 3. 2021. Školní řád je přehledně členěn do čtyř hlavních částí a následně do kapitol a podkapitol.

Druhý oddíl Školní řád určuje práva a povinnosti žáků školy a jejich zákonných zástupců. Mezi povinnosti žáků patří dodržování školního řádu, plnění pokynů zaměstnanců školy, dbaní zasedacího pořádku stanoveného vyučujícím nebo slušné chování v budově školy i mimo ni. Žáci jsou také povinni vyvarovat se a zamezovat projevům šikanování, vandalismu, brutality, rasismu a kriminality. Veškeré projevy šikany jsou zakázány a při jejich výskytu se jedná o závažné provinění a porušení školního řádu.

Žáci by dále neměli narušovat průběh vyučovacích hodiny, ale aktivně v nich pracovat, také by měli zaměstnance školy srozumitelně zdravit. Během vyučování, přestávek, školních akcí i v případě online výuky platí zákaz pořizování jakýchkoli záznamů bez vědomí vyučujícího.

Právy žáků i jejich zákonných zástupců jsou také právo na slušné chování ze strany pracovníků školy. Školní řád ale právo pedagogických pracovníků na totéž chování ze strany žáků a zákonných zástupců neuvádí. Žáci mají dále právo na uznávání jejich osobností, soukromého života či rodiny nebo právo na ochranu před projevy šikany, násilí nebo netolerance, stejné právo pedagogů však výslovně ve školním řádu uvedeno není.

3.2 Základní škola Nádražní

Stejně jako u předchozí školy i tento školní řád je přístupný na webových stránkách školy v sekci O škole - Školní řád. Platnost řádu byla stanovena od 1. 9. 2021.

Školní řád sestává z pěti hlavních částí. První z nich vymezuje práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců ve škole a pravidla vzájemných vztahů a spolupráci s pedagogickými pracovníky. Mezi práva žáků náleží právo na ochranu před projevy násilí a diskriminace. Právo pedagogů na totéž ve školním řádu zmíněno není. Povinností žáků je dodržovat školní řád, dbát a plnit pokyny pracovníků školy, chovat se slušně a adekvátně s ohledem na druhé, aby nebyl poškozen jejich majetek či zdraví.

Žákům je zakázáno během vyučování používat mobilní telefony či jiná zařízení a pořizovat jakékoli záznamy. Dále je zakázáno hovořit vulgárně a používat fyzické násilí vůči druhým.

3.3 Gymnázium Žamberk

Školní řád Gymnázia Žamberk, který vstoupil v platnost 1. 9. 2019 jako aktualizace řádu z roku 2018, je veřejně dostupný na webu školy v záložkách Pro žáky nebo Pro rodiče - Dokumenty. Obsah řádu tvoří devatenáct kapitol, kterým předchází Úvodní ustanovení a následuje Závěrečné ustanovení.

Kapitoly školního řádu upravují oblasti práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců, chování ve škole, nedovolené činnosti. Jakékoli projevy šikany, diskriminace nebo násilí jsou školním řádem zakázány. Fyzické, psychické a verbální násilí na druhých je nepřípustné stejně jako ničení cizího majetku. Během vyučování žáci nesmějí mít zapnuté mobilní telefony a pořizovat jakékoli záznamy bez souhlasu pedagoga. Nesmí být vytvářeny ani dehonestující webové stránky určené k poškození druhé osoby.

Žáci by neměli během vyučování přerušovat výklad vyučujícího. Jsou dále povinni školní řád dodržovat a plnit pokyny zaměstnanců školy, chovají se slušně a svým jednáním neohrožují ohrozit druhé. I spolupracovníci by se k sobě vzájemně měli chovat slušně

s respektem, pedagogové mají při vyučování právo na vhodné podmínky pro výkon činnosti a také právo na ochranu před fyzickými a psychickými útoky ze strany žáků i zákonných zástupců.

3.4 Střední škola gastronomická a technická Žamberk

I školní řád této střední školy je všem dostupný na webu školy v záložce Rodiče a žáci - Dokumenty. Svou platností, která byla určena od 1. 9. 2021, nahradil do té doby platný školní řád.

První kapitoly uvádějí práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců, ochranu osobnosti učitele a žáka ve škole i bezpečnost a ochranu zdraví ve škole. Všichni žáci školy jsou povinni dodržovat školní řád, plnit pokyny zaměstnanců školy a chovat se ke druhým lidem slušně. Žáci nenarušují průběh vyučovací hodiny, je jim zakázáno během vyučování používat mobilní telefon, pořizovat jakékoli záznamy bez souhlasu učitele nebo jejich šíření. Žáci dále nesmějí používat slovní nebo fyzické násilí vůči ostatním.

Učitelé mají právo na slušné chování ze žáků školy a jejich zákonných zástupců, na nezasahování do jejich pedagogické činnosti a na ochranu před fyzickými nebo psychickými útoky. Jakékoli projevy šikany jsou přísně zakázány.

3.5 Závěr analýzy školních řádů

Všechny vybrané školy obecně zakazují projevy šikanování, násilí, omezování osobní svobody, ponižování a další, jedná se o závažná porušení školních řádů škol. Ve školních řádech některých škol je přímo vymezen zákaz vulgarity, urážek i fyzického násilí nejen vůči učitelům. Ve všech analyzovaných školních řádech platí pro žáky povinnost plnit a dbát pokynů zaměstnanců školy a chovat se nejen vůči nim slušně, případně řády nepovolují žákům nevhodným chováním či aktivitami narušovat pedagogovu výuku.

Ve všech jsou také stanovena opatření na ochranu učitele před kyberšikanou, žákům je zakázáno pořizovat jakékoliv auditivní, vizuální nebo audiovizuální záznamy pedagogů bez jejich vědomí. Některé ze školních řádů dále uvádí také zákaz vytváření dehonestujících internetových stránek poškozujících druhou osobu či výslovně stanovují právo pedagogických pracovníků při výkonu své profese na zajištění vhodných podmínek a také právo na ochranu před fyzickou a psychickou agresí ze strany žáků, jejich zákonných zástupců i dalších osob.

4 Kvantitativní výzkum

Stěžejní součástí praktické části této bakalářské práce představuje kvantitativní výzkum, který byl zaměřen na to, jakým způsobem pedagogové vnímají šikanu namířenou proti nim. Každý totiž může jako šikanování označovat rozdílné projevy, každý má své hranice nastavené odlišně.

4.1 Formulace výzkumných problémů, hypotéz a cílů výzkumu

Výzkumný problém je otázkou, která se dotazuje, zda existuje vztah mezi závislými či nezávislými proměnnými (Chrásková, 2016, s. 13). Pro výzkum této bakalářské práce bylo stanoveno následujících pět výzkumných problémů:

1. Jaké projevy a chování učitelé považují za šikanování ze strany žáků, nadřízených nebo podřízených, kolegů či rodičů žáků?
2. Stali se učitelé osobně terčem nějakého typu šikany?
3. Jsou iniciátory šikany namířené proti učitelům častěji chlapani než dívky?
4. Jaká opatření na ochranu učitelů před šikanou jsou ve školách zavedena?
5. Jakými způsoby se snaží učitelé šikaně namířené proti sobě v hodinách předcházet?

Hypotéza je vědeckým předpokladem, tvrzením, které vyjadřuje vztahy mezi měřitelnými proměnnými (Gavora, 2000, s. 52). Pro tento výzkum bylo podle výzkumných problémů stanoveno následujících pět hypotéz:

- H1: Vnímání projevů a chování jako šikanování dotazovanými učiteli se liší podle pohlaví.
H2: Ženy-učitelky jsou častěji terčem šikany ze strany žáků než muži-učitelé.
H3: Mladší učitelé jsou častěji terčem šikany ze strany rodičů žáků než jejich starší kolegové.
H4: Mladší učitelé mají větší povědomí o školních opatřeních na jejich ochranu než jejich starší kolegové.
H5: Starší učitelé mají ve svých hodinách zavedeno více opatření na svou ochranu před šikanováním než jejich mladší kolegové.

Cílem výzkumu bylo poznat, jak dotázaní pedagogové šikanu vnímají, jaké její projevy osobně za šikanu považují a zda se pedagogové stávají terčem šikany ze strany žáků, kolegů, nadřízených nebo podřízených či rodičů žáků. Dále si výzkum kladl za cíl zjistit, s jakou formou šikany se učitelé již osobně setkali, jaké jsou podle nich její nejčastější příčiny a zda ve svých hodinách používají nějaké opatření na svou ochranu před šikanováním.

4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Jako výzkumný soubor byli záměrně vybráni učitelé základních a středních škol ve městě Žamberk v Pardubickém kraji. Jednalo se o učitele na Základní škole 28. října, Základní škole Nádražní, Gymnáziu Žamberk a Střední škole gastronomické a technické Žamberk. Výzkumný soubor nebyl věkově nebo oborově ohraničen, tudíž do něho byli zahrnuti na základních školách učitelé prvního i druhého stupně, na gymnáziu učitelé čtyřletého i osmiletého gymnázia a na střední škole učitelé teoretických i praktických předmětů i ředitelé zmíněných škol.

4.3 Metoda sběru dat

Výzkum byl realizován prostřednictvím dotazníkového šetření, které patří mezi kvantitativní výzkumné metody, a umožňuje během krátkého časového úseku získat velké množství dat (Gavora, 2000, s. 99).

Dotazník pro výzkum této práce byl vytvořen podle stanovených hypotéz a cílů výzkumu a skládal se ze sedmnácti položek, z toho sedm položek bylo otevřených, sedm uzavřených a tři polouzavřené. První část dotazníku s položkami zjišťujícími fakta cílila na charakterizování výzkumného souboru, druhá část zjišťovala projevy šikany a zkušenosti učitelů se šikanováním a část třetí byla zaměřena na příčiny šikany a opatření pro její prevenci. Vlastním položkám předcházela vstupní část s vysvětlením důvodu realizování dotazníkového šetření a prosbou o vyplnění dotazníku, závěr tvořilo krátké poděkování respondentům za jejich pomoc.

4.4 Realizace výzkumu a sběr dat

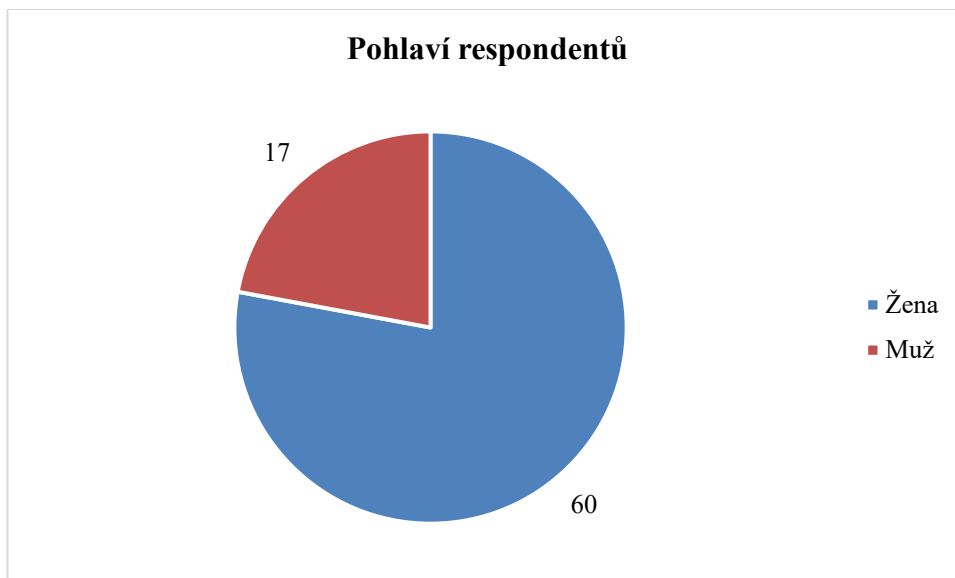
Dotazník byl vytvořen pomocí bezplatné online platformy Survio pro tvorbu dotazníků. Následně byl emailem několikrát odeslán ředitelům čtyř vybraných škol s žádostí o jeho rozeslání pedagogům a po jejich souhlasu také samotným učitelům ve snaze získat co nejvíce respondentů. Sběr dat probíhal v období od 11. ledna do 2. března 2022. Návratnost dotazníku byla 71,296 % a šetřením bylo od respondentů získáno celkem 77 odpovědí, přičemž všechny byly platné a žádnou z nich tedy nebylo třeba z výzkumu vyřadit.

4.5 Prezentace získaných dat

Dotazníkovým šetřením shromážděná data byla přenesena do excelové tabulky a následně byla pro lepší orientaci a další zpracovávání přenesena do číselných kategorií (viz

Příloha č. 2 Kódovací tabulka). Data získaná z jednotlivých položek dotazníku byla poté převedena do následujících grafů, číselné údaje v grafech znázorňují počty responzí.

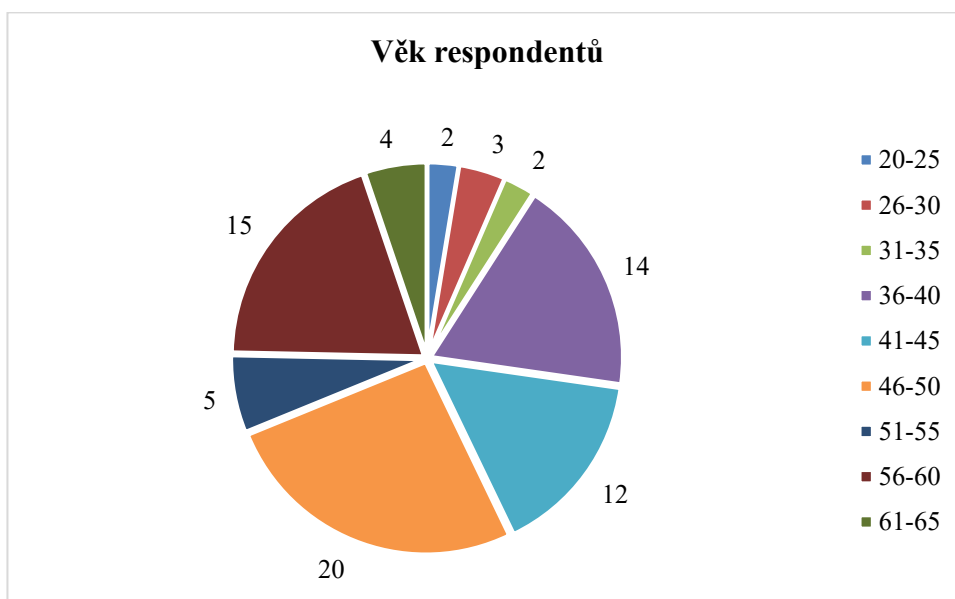
1. Pohlaví respondentů

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Z grafu č.1 lze vyčíst, že výzkumný soubor 77 respondentů tvořilo 60 učitelů (78 %) ženského a 17 učitelů (22 %) mužského pohlaví.

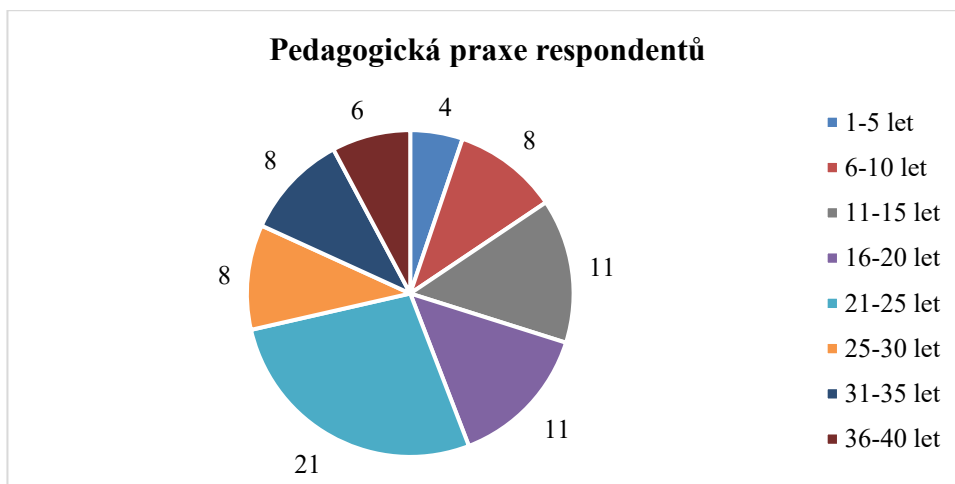
2. Věk respondentů

Graf č. 2: Věk respondentů

Věk respondentů se pohyboval mezi 20 a 65 lety. Nejpočetnější skupinu tvořili učitelé ve věkové kategorii 46-50 let (26 %). Nejméně respondentů patřilo do kategorií 20-25 let (3 %) a 31-35 let (3 %).

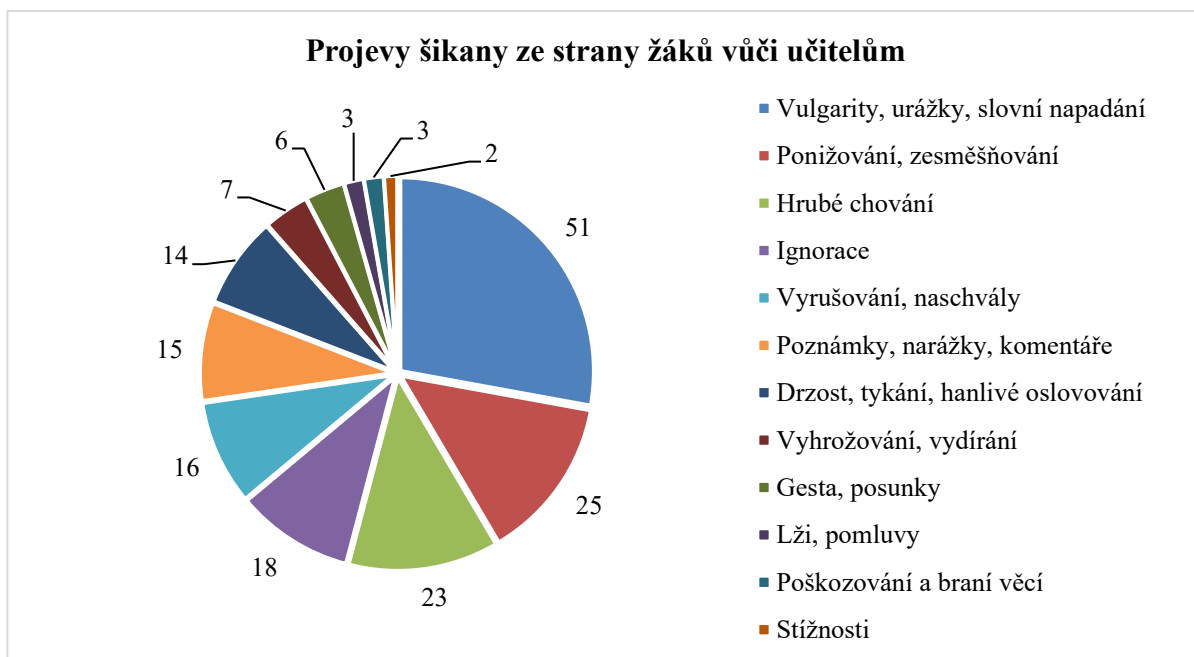
3. Pedagogická praxe respondentů

Graf č. 3: Pedagogická praxe respondentů

Pedagogická praxe respondentů se pohybovala mezi 1 rokem a 40 lety. Nejvíce respondentů uvedlo praxi mezi 21 a 25 lety (27 %) a nejméně 1-5 let (5 %).

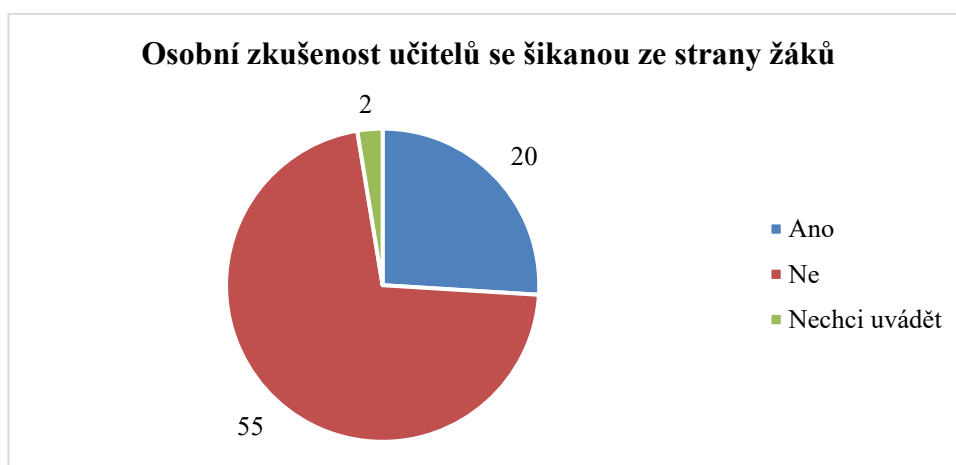
4. Projevy šikany ze strany žáků vůči učitelům

Graf č. 4: Projevy šikany ze strany žáků vůči učitelům

Učitelé nejčastěji jako projevy šikany ze strany žáků vůči nim uvedli vulgarity, urážky a slovní napadání, tuto kategorii uvedlo 51 učitelů (28 %). Nejméně učitelů uvedlo sdělování lží a šíření pomluv o jejich osobě (2 %), poškozování a brání věcí (2 %) a stížnosti (1 %). Dalšími odpověďmi bylo ponižování a zesměšňování (14 %), hrubé chování (13 %), ignorace (10 %), vyrušování a naschvály (9 %), poznámky, narážky a komentáře (8 %, drzost, tykání a hanlivé oslovování (8 %), vyhrožování a vydírání (4 %) a gesta a posunky (3 %).

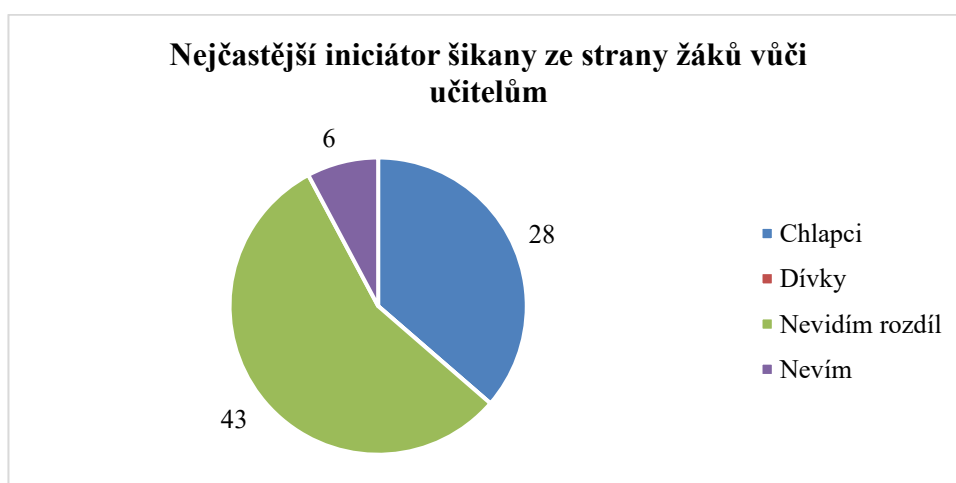
5. Osobní zkušenost učitelů se šikanou ze strany žáků

Graf č. 5: Osobní zkušenost učitelů se šikanou ze strany žáků

Osobní zkušenost se šikanou ze strany žáků uvedlo 20 učitelů (26 %), 55 učitelů (71 %) se s touto formou šikany nesetkalo a 2 respondenti (3 %) v dotazníku zvolili možnost „nechci uvádět“.

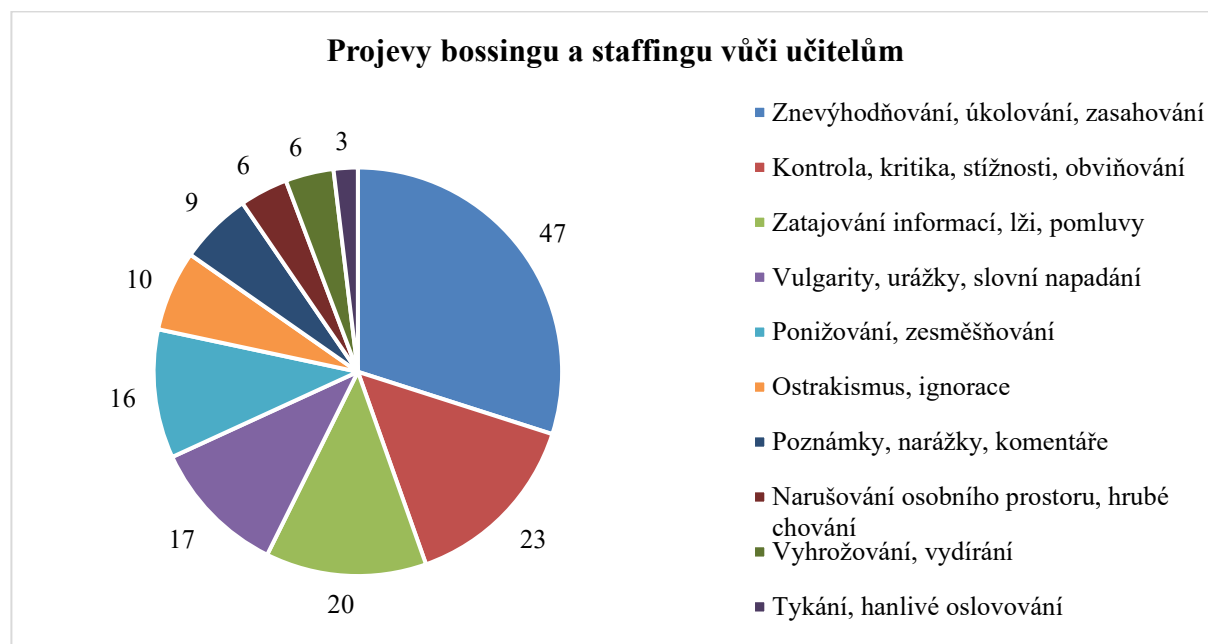
6. Nejčastější iniciátor šikany ze strany žáků vůči učitelům

Graf č. 6: Nejčastější iniciátor šikany ze strany žáků vůči učitelům

Podle oslovených učitelů jsou ze žáků nejčastějším iniciátorem šikany vůči nim chlapci, tuto odpověď uvedlo 28 respondentů (36 %). 43 učitelů (56 %) nevidělo v četnosti mezi šikanováním ze strany chlapců a dívek rozdíl a 6 učitelů (8 %) označilo možnost „nevím“. Dívky jako nejčastější iniciátory šikany vůči pedagogům žádný respondent neuvedl.

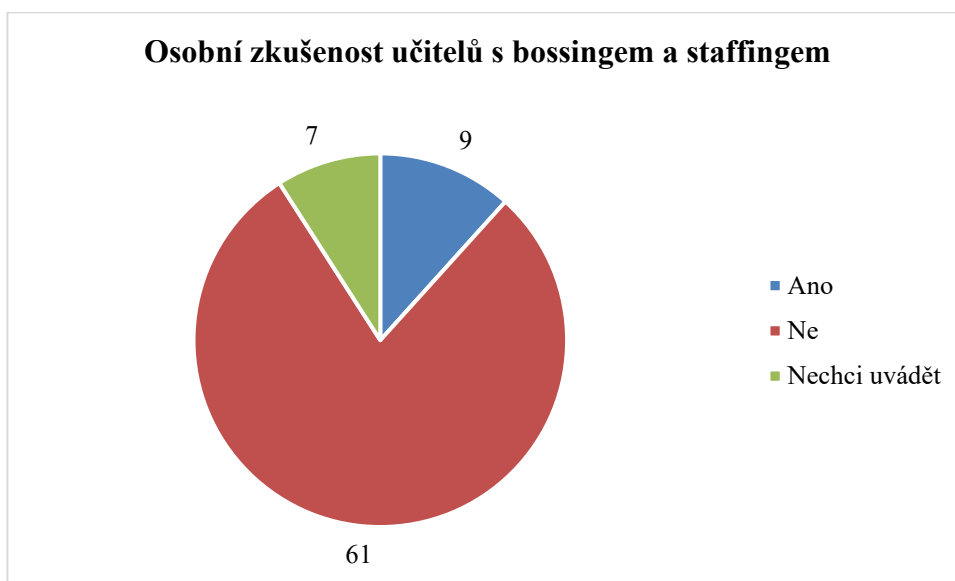
7. Projevy bossingu a staffingu vůči učitelům

Graf č. 7: Projevy bossingu a staffingu vůči učitelům

Učitelé jako nejčastější projev šikany ze strany svých nadřízených a podřízených vůči sobě uvedli pracovní znevýhodňování, nadměrné úkolování a zasahování do výkonu činnosti, tuto kategorii uvedlo 47 učitelů (30 %). Naopak nejméně učitelů (2 %) uvedlo tykání a jejich hanlivé oslovování kolegy. Dalšími odpověďmi byla kontrola, kritika, stížnosti a obviňování (15 %), zatajování informací, lži a pomluvy (13 %), vulgarity, urážky a slovní napadání (11 %), ponižování a zesměšňování (10 %), ostrakismus a ignorace (6 %), poznámky, narážky a komentáře (6 %), narušování osobního prostoru a hrubé chování (4 %) a vyhrožování a vydírání (4 %).

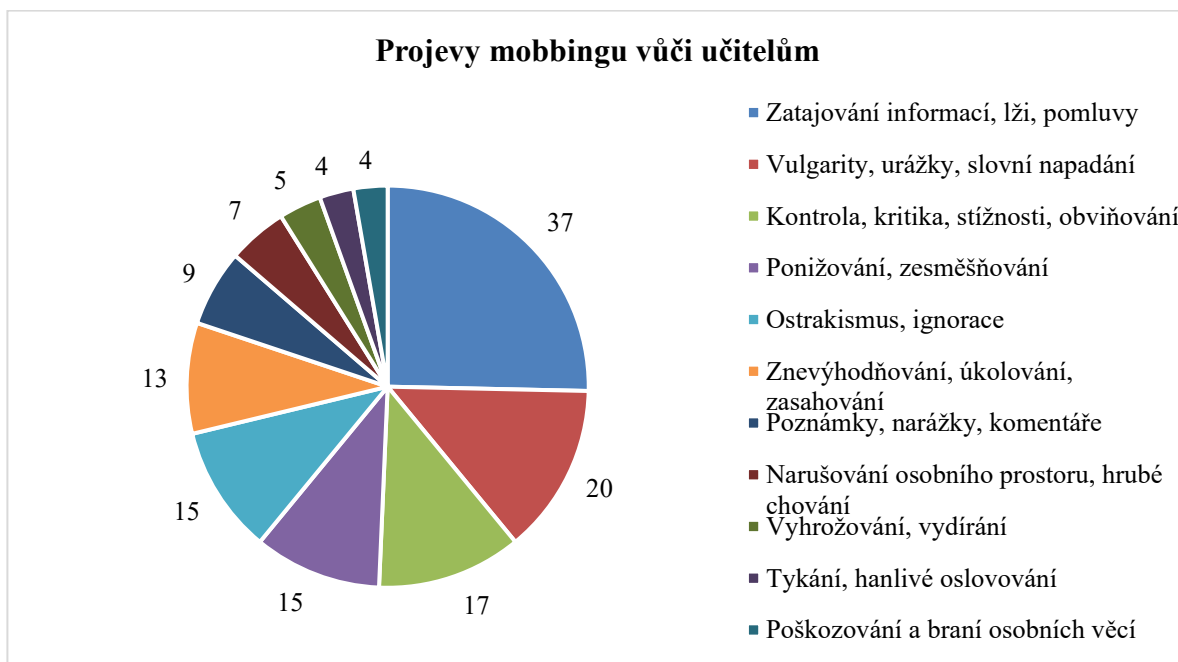
8. Osobní zkušenost učitelů s bossingem a staffingem

Graf č. 8: Osobní zkušenost učitelů s bossingem a staffingem

Osobní zkušenost se šikanou ze strany svých nadřízených nebo podřízených uvedlo 9 učitelů (12 %) a 61 učitelů (79 %) se s touto formou šikany nesetkalo. 7 respondentů (9 %) označilo možnost „nechci uvádět“.

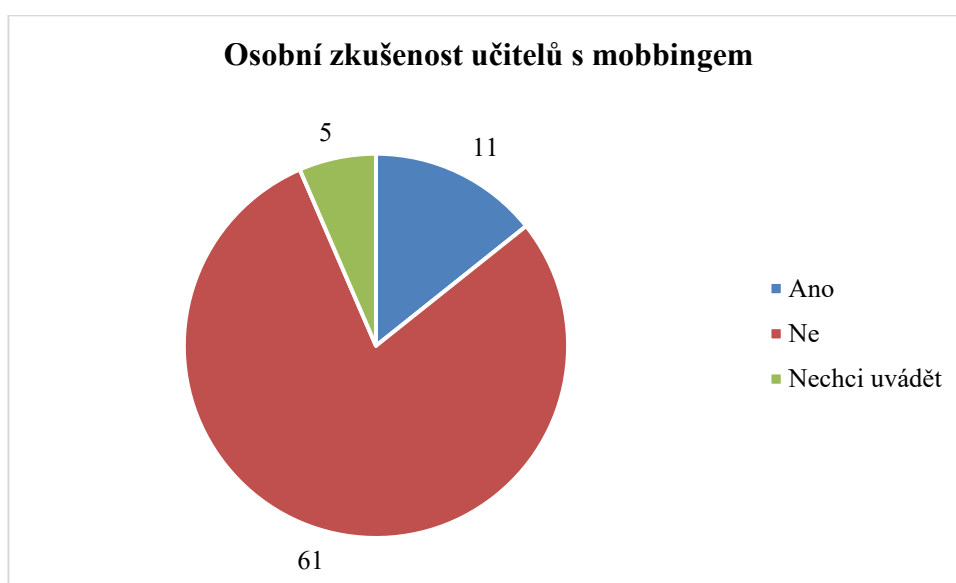
9. Projevy mobbingu vůči učitelům

Graf č. 9: Projevy mobbingu vůči učitelům

Respondenti jako nejčastější projev šikany ze strany svých kolegů vůči nim uvedli zatajování informací, sdělování lži a šíření pomluv o sobě, tuto kategorii uvedlo 37 učitelů (25 %). Naopak nejméně učitelů uvedlo tykání a hanlivé oslovování (3 %) a poškozování a brání osobních věcí patřících učiteli (3 %). Dalšími odpověďmi byly vulgarity, urážky a slovní napadání (14 %), kontrola, stížnosti a obviňování (12 %), ponižování a zesměšňování (10 %), ostrakismus a ignorace (10 %), znevýhodňování, úkolování a zasahování (9 %), poznámky, narážky a komentáře (6 %), narušování osobního prostoru a hrubé chování (5 %) a vyhrožování a vydírání (3 %).

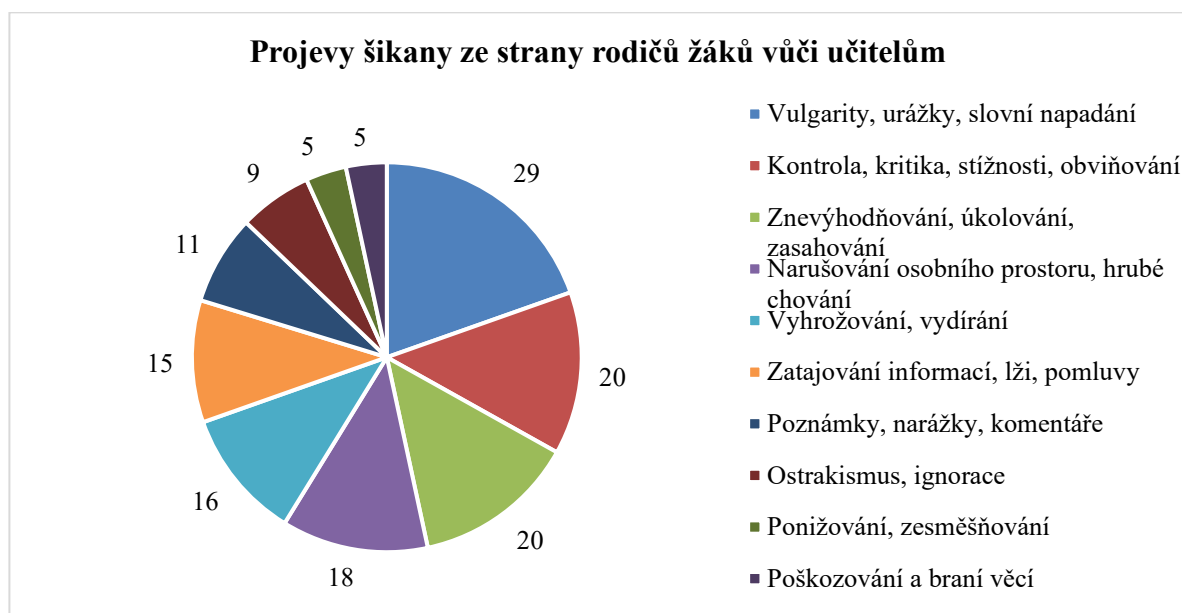
10. Osobní zkušenost učitelů s mobbingem

Graf č. 10: Osobní zkušenost učitelů s mobbingem

Osobní zkušenost se šikanou ze strany svých kolegů uvedlo 11 učitelů (14 %), 61 učitelů (79 %) se s touto formou šikany nesetkalo a 5 respondentů (7 %) označilo odpověď „nechci uvádět“.

11. Projevy šikany ze strany rodičů žáků vůči učitelům

Graf č. 11: Projevy šikany ze strany rodičů žáků vůči učitelům

Učitelé jako nejčastější projev šikany ze strany rodičů žáků vůči nim uvedli vulgarity, urážky a slovní napadání, tuto kategorii uvedlo 29 učitelů (20 %). Naopak nejméně učitelů uvedlo ponižování a zesměšňování (3 %) a poškozování a brání osobních věcí (3 %). Dalšími odpověďmi byla kontrola, kritika, stížnosti a obviňování (14 %), znevyhodňování, úkolování a zasahování (14 %), narušování osobního prostoru a hrubé chování (12 %), vyhrožování a vydírání (11 %), zatajování informací, lži a pomluvy (10 %), poznámky, narážky a komentáře (7 %) a ostrakismus a ignorace (6 %).

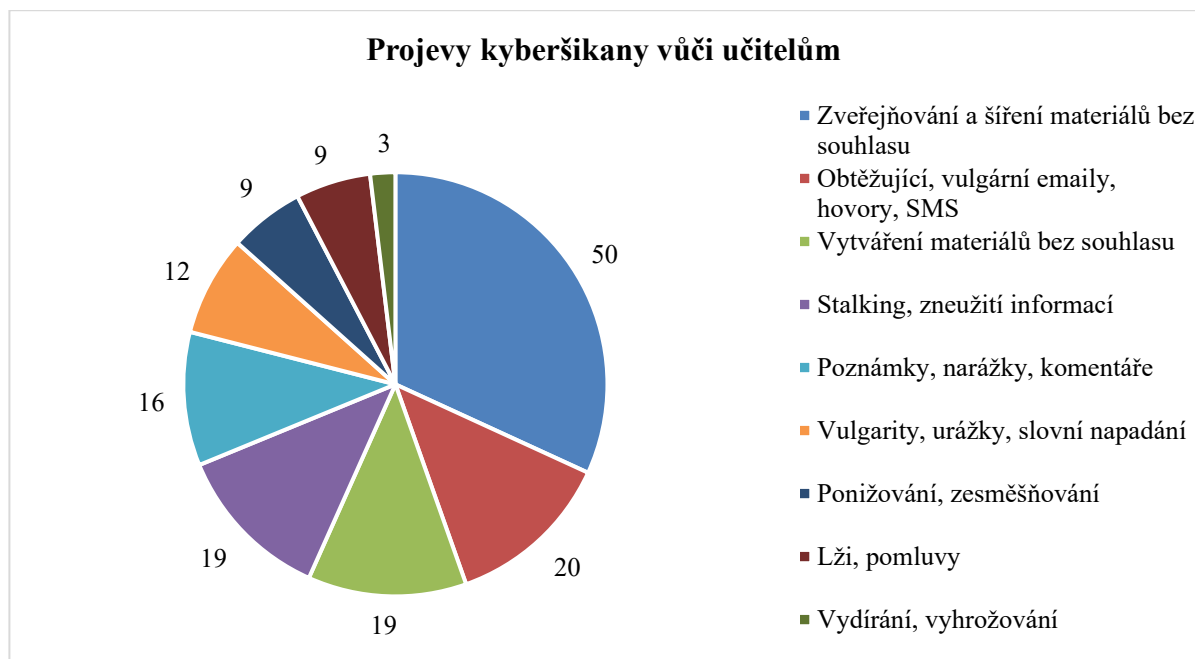
12. Osobní zkušenost učitelů se šikanou ze strany rodičů žáků

Graf č. 12: Osobní zkušenost učitelů se šikanou ze strany rodičů žáků

Osobní zkušenost se šikanou ze strany rodičů žáků uvedlo 22 učitelů (29 %), 54 učitelů (70 %) se s touto formou šikany nesešlo a 1 respondent (1 %) označil odpověď „nechci uvádět“.

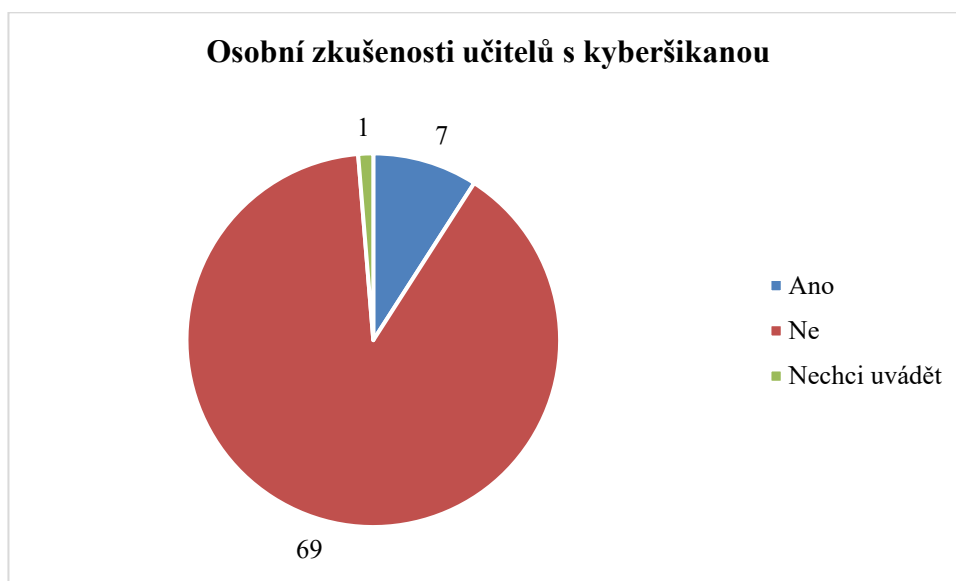
13. Projevy kyberšikany vůči učitelům

Graf č. 13: Projevy kyberšikany vůči učitelům

Respondenti jako nejčastější projev kyberšikany ze strany žáků, nadřízených a podřízených, kolegů a rodičů žáků vůči nim uvedli zveřejňování a šíření materiálů bez jejich souhlasu, tuto kategorii uvedlo 50 učitelů (32 %). Naopak nejméně učitelů (2 %) uvedlo vydírání a vyhrožování. Dalšími odpověďmi byly obtěžující, vulgární emaily, hovory a SMS (13 %), vytváření materiálů bez souhlasu (12 %), stalking a zneužití informací (12 %), poznámky, narážky a komentáře (10 %), vulgarity, urážky a slovní napadání (8 %) a lži a pomluvy (6 %).

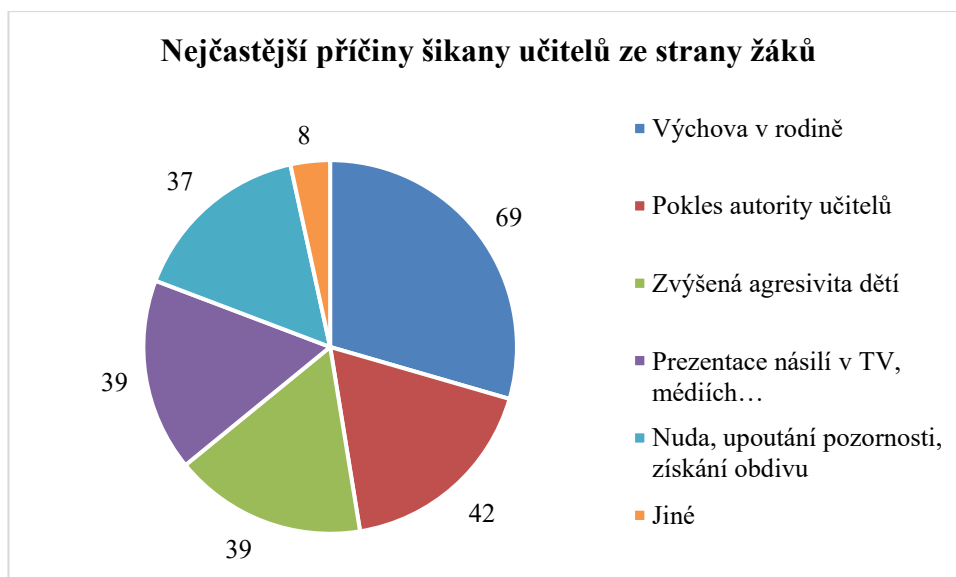
14. Osobní zkušenost učitelů s kyberšikanou

Graf č. 14: Osobní zkušenosti učitelů s kyberšikanou

Osobní zkušenost se kyberšikanou uvedlo 7 učitelů (9 %) a 69 učitelů (90 %) se s touto formou šikany neseťkalo. 1 respondent (1 %) v dotazníku označil možnost „nechci uvádět“.

15. Nejčastější příčiny šikany učitelů ze strany žáků

Graf č. 15: Nejčastější příčiny šikany učitelů ze strany žáků

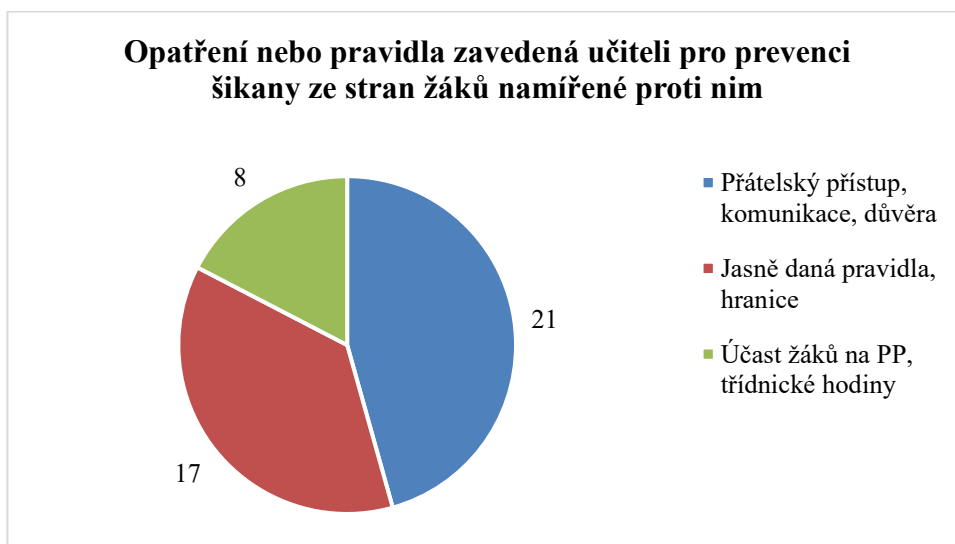
Učitelé jako nejčastější příčinu šikany ze strany žáků vůči nim uvedli výchovu v rodině, tuto kategorii uvedlo 69 učitelů (29 %). Naopak nejméně učitelů z daných možností uvedlo nudu, upoutání pozornosti či získání obdivu (16 %). 8 respondentů (3 %) poté označilo možnost

„jiné“ a uvedli další příčiny, kterými bylo celkové společenské klima, neschopnost některých učitelů zaujmou a osobní problémy žáků.

16. Existence opatření nebo pravidel zavedených učiteli pro prevenci šikany ze strany žáků namířené proti nim

Graf č. 16: Existence opatření nebo pravidel zavedených učiteli pro prevenci šikany ze strany žáků namířené proti nim

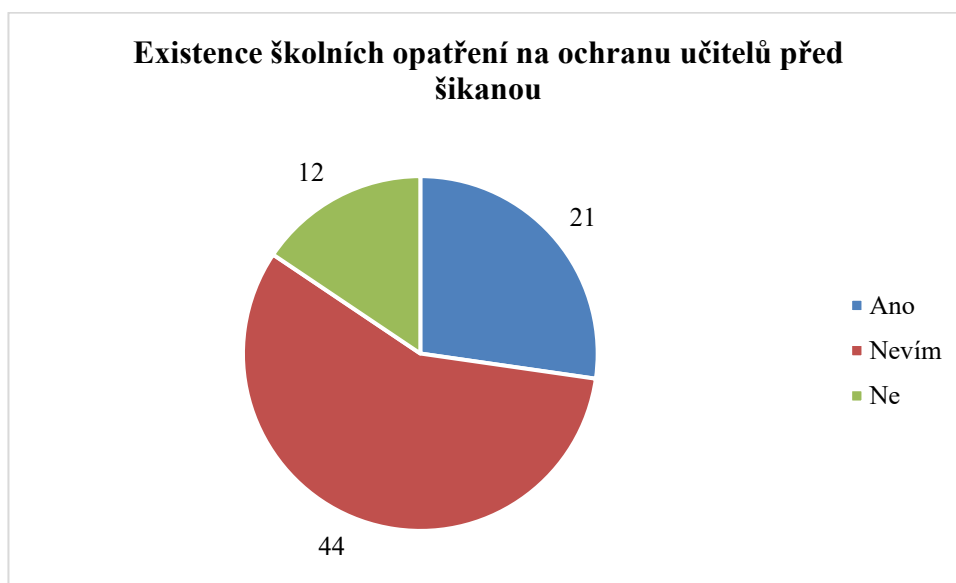

Graf č. 17: Opatření zavedená učiteli pro prevenci šikany ze strany žáků namířené proti nim

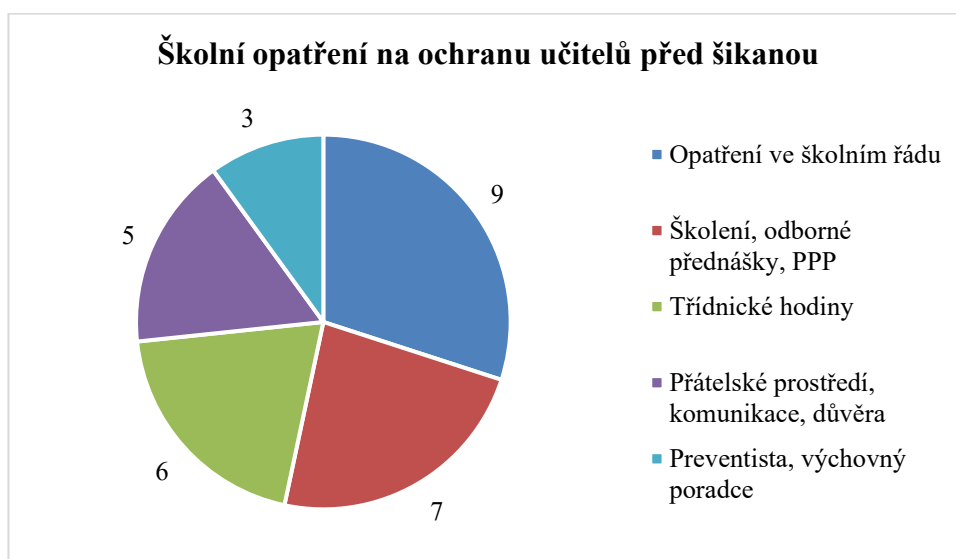
Jak lze vyčíst z grafu č. 16, z celkového počtu respondentů 31 (40 %) uvedlo, že se ve svých hodinách šikaně ze strany žáků namířené vůči nim snaží určitými způsoby předcházet.

46 respondentů (60 %) uvedlo, že žádná opatření ve svých hodinách nevyužívají. Z počtu učitelů, kteří mají nějaká opatření v hodinách zavedena, 21 (46 %) uplatňuje přátelský přístup k žákům, otevřenou komunikaci a vzájemnou důvěru, 17 učitelů (37 %) uvedlo jasně vymezená pravidla a hranice a 8 učitelů (17 %) účast žáků na preventivních programech a zařazení třídnických hodin do rozvrhu (graf č. 17).

17. Existence školních opatření na ochranu učitelů před šikanou

Graf č. 18: Existence školních opatření na ochranu učitelů před šikanou

Graf č. 19: Školní opatření na ochranu učitelů před šikanou

Jak znázorňuje graf č. 18, z celkového počtu respondentů 21 (27 %) uvedlo, že jsou v jejich škole zavedena opatření na ochranu šikany pedagogů, 44 respondentů (57 %) zvolilo

odpověď „nevím“ a 12 respondentů (16 %) uvedlo, že žádná opatření v jejich škole zavedena nejsou. Z respondentů, kteří si jsou vědomi školních opatření na ochranu učitelů před šikanováním, 9 učitelů (30 %) uvedlo, že opatření jsou zahrnuta ve školním řádu, 7 učitelů (23 %) uvedlo školení, odborné přednášky na téma šikany a programy primární prevence, 6 (20 %) uvedlo třídnické hodiny, 5 respondentů (17 %) uvedlo přátelské prostředí školy, otevřenou komunikaci a vzájemnou důvěru a 3 respondenti (10 %) uvedli přítomnost preventisty a výchovného poradce ve škole (graf č. 19).

4.6 Interpretace získaných dat

Protože respondenty dotazníkového šetření tvořily ze 78 % ženy učitelky, vztahuje se většina odpovědí právě k jejich rezponzím a tudíž mohou být výsledky poněkud zkreslené. Zapojení vyššího procenta ženských respondentů než mužských ale nebylo vzhledem k celkové stále vysoké míře feminizace školství i vyššímu počtu učitelek na daných čtyřech školách překvapivé.

Data získaná od učitelů dotazníkovým šetřením z otevřených otázek č. 4, 7, 9 a 11, které se týkaly projevů ze strany žáků, nadřízených nebo podřízených, kolegů a rodičů žáků vůči nim byla velmi různorodá. Pro zachování anonymity respondentů byla rozdělena několika kategorií a některé z těchto kategorií byly následně spojeny, aby byly zakryty případné jedinečnosti v rezponzích učitelů (graf č. 4, 9, 11 a 13). Část respondentů uváděla své odpovědi v rámci otázek č. 4, 7, 9 a 11 spolu s výrazy „dlouhodobé“ nebo „opakované“ projevy nebo projevy „s cílem ublížit“. Tyto odpovědi se tedy blížily obecné definici šikany, která dlouhodobost a opakovanost vymezuje jako hlavní znaky šikanování.

Výzkumný soubor byl tvořen učiteli z menších škol. Z toho důvodu byla procenta týkající se osobních zkušeností učitelů se šikanou ze strany žáků, nadřízených nebo podřízených, kolegů a rodičů vyšší, než bylo před realizací výzkumu očekáváno. S bossingem a staffingem se setkalo méně učitelů (12 %), než se šikanou ze strany žáků (26 %). S mobbingem se setkalo více respondentů (14 %) než s bossingem nebo staffingem. Ze všech uvedených typů šikan osobní zkušenost se šikanou ze strany rodičů žáků uvedlo nejvíce učitelů (29 %).

Osobní zkušenost s kyberšikanou uvedlo 9 % učitelů. Před realizací výzkumu ale bylo předpokládáno, že osobní zkušenosti pedagogů s kyberšikanou budou mnohem vyšší z důvodu zavedení online výuky během pandemie COVID-19. Osobní zkušenost s touto formou šikany uvedlo na rozdíl od předcházejících forem nejméně respondentů.

Co se týče tématu iniciátora šikany, ke kterému se vztahovala dotazníková položka č. 6, nejčastěji respondenti označili možnost „nevidím rozdíl“, tedy že se na šikanování pedagogů podílí chlapci i dívky stejně. Mnoho učitelů dále označilo jako iniciátory šikany chlapce. Zajímavé je, že nikdo z nich neoznačil pouze dívky.

V rámci polouzavřené dotazníkové otázky č. 15, která se vázala k příčinám šikany učitelů, mohli respondenti uvést mimo dané možnosti i vlastní názor. Překvapivě někteří z respondentů, kteří označili odpověď „jiné“, uvedli neschopnost některých učitelů žáky zaujmout jako jednu z příčin šikany pedagogů. Z této odpovědi plyne, že je v některých případech šikana pedagoga způsobena jeho vinou.

Na ochranu pedagogů před šikanou mají školy zavedena opatření a i sami učitelé ve svých hodinách využívají různá pravidla. Na opatření zavedená přímo učiteli v jejich hodinách se vázala otázka č. 16 a dvě pětiny respondentů uvedli, že nějaká z opatření využívají. Jednalo se především o přátelský přístup k žákům, vzájemnou komunikaci a důvěru. Samozřejmou součástí opatření byly také jasně daná pravidla a hranice, dále také účast žáků na preventivních programech i třídnické hodiny v rozvrhu žáků. Zbylá většina učitelů potom žádná opatření nevyužívají, ať už z toho důvodu, že se šikanou žádné zkušenosti nemají, nebo že podle nich nejsou zapotřebí.

Na povědomí učitelů o školních opatřeních na jejich ochranu před šikanou byla zaměřena otázka č. 17. K tomuto se také vázala analýza školních řádů školy zapojených do dotazníkového šetření. Podle tohoto rozboru se ve školních řádech všech škol nachází množství opatření na ochranu pedagogů. Většina respondentů si ale těchto opatření není vědoma, nebo je nezná. Respondenti, kteří si školních opatření vědomi byli, uváděli především opatření zařazená do školních řádů školy. Málo z nich ale uvedlo přítomnost metodika prevence či výchovného poradce na škole, přestože se tématem šikanování zabývají a ze zákona na školách působí.

4.7 Statistické ověření hypotéz

Na počátku výzkumu práce byly stanoveny pět hypotéz, ke kterým byly určeny hypotézy nulové. Pro statistické ověření hypotéz byla stanovena hladina významnosti α 0,05 a hypotézy byly ověřeny pomocí metody chí-kvadrát test.

H1: Vnímání projevů a chování jako šikanování ze strany žáků dotazovanými učiteli se liší podle pohlaví.

H0: Mezi vnímáním projevů a chování jako šikanování ze strany žáků a pohlavím učitelů není statisticky významný vztah.

Tabulka empirických (zjištěných) četností:

Projevy	Muži	Ženy	Suma
Projevy fyzické přímé	7	16	23
Projevy fyzické nepřímé	0	9	9
Projevy verbální přímé	22	79	101
Projevy verbální nepřímé	8	42	50
Suma	37	146	183

Tabulka teoretických (očekávaných) četností:

Projevy	Muži	Ženy	Suma
Fyzické přímé	$(37 \cdot 23) / 183 = 4,650$	$(146 \cdot 23) / 183 = 18,350$	23
Fyzické nepřímé	$(37 \cdot 9) / 183 = 1,820$	$(146 \cdot 9) / 183 = 7,180$	9
Verbální přímé	$(37 \cdot 101) / 183 = 20,421$	$(146 \cdot 101) / 183 = 80,579$	101
Verbální nepřímé	$(37 \cdot 50) / 183 = 10,120$	$(146 \cdot 50) / 183 = 39,891$	50
Suma	37	146	183

Protože teoretické četnosti byly ve více než 20 % buněk (zde konkrétně ve 25 % buněk) menší než 5, bylo třeba při výpočtu testového kritéria použít Yatesovu korekci:

Projevy	Muži	Že	Suma
Fyzické přímé	$(7 - 4,650 - 0,5)^2 / 4,650 = 0,736$	$(16 - 18,350 - 0,5)^2 / 18,350 = 0,187$	0,923
Fyzické nepřímé	$(0 - 1,820 - 0,5)^2 / 1,820 = 0,957$	$(9 - 7,180 - 0,5)^2 / 7,180 = 0,243$	1,200
Verbální přímé	$(22 - 20,421 - 0,5)^2 / 20,421 = 0,057$	$(79 - 80,579 - 0,5)^2 / 80,579 = 0,014$	0,071
Verbální nepřímé	$(8 - 10,120 - 0,5)^2 / 10,120 = 0,260$	$(42 - 39,891 - 0,5)^2 / 39,891 = 0,065$	0,325
Suma	2,010	0,509	2,519

TK = testové kritérium

KH = kritická hodnota

r = počet řádků

s = počet sloupců

$$TK = 2,519$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r-1) \times (s-1)] = \chi^2_{0,95} (3) = 7,81473$$

TK < KH

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla H1 zamítnuta a přijata H0. Pohlaví nemá vliv na to, jak učitelé vnímají projevy a chování jako šikanování ze strany žáků.

H2: Ženy-učitelky jsou častěji terčem šikany ze strany žáků než muži-učitelé.

H0: Učitelé i učitelky jsou terčem šikany ze strany žáků stejně často.

Protože 2 respondenti v dotazníku uvedli 3. možnost „nechci uvádět“, byly z celkového počtu tyto 2 odpovědi vyřazeny a bylo proto pracováno s počtem 75 responzí.

Tabulka empirických (zjištěných) četností:

Pohlaví	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Žena	15	44	59
Muž	5	11	16
Suma	20	55	75

Tabulka teoretických (očekávaných) četností:

Pohlaví	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Žena	$(20 \cdot 59) / 75 = 15,733$	$(55 \cdot 59) / 75 = 43,267$	59
Muž	$(20 \cdot 16) / 75 = 4,267$	$(55 \cdot 16) / 75 = 11,733$	16
Suma	20	55	75

Protože teoretické četnosti byly ve více než 20 % buněk (zde konkrétně ve 25 % buněk) menší než 5, bylo třeba při výpočtu testového kritéria použít Yatesovu korekci:

Pohlaví	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Žena	$(15 - 15,733 - 0,5)^2 / 15,733 = 0,003$	$(44 - 43,267 - 0,5)^2 / 43,267 = 0,001$	0,004
Muž	$(5 - 4,267 - 0,5)^2 / 4,267 = 0,013$	$(11 - 11,733 - 0,5)^2 / 11,733 = 0,005$	0,018
Suma	0,016	0,006	0,022

TK = 0,022

$\alpha = 0,05$

$KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r-1) \times (s-1)] = \chi^2_{0,95}(1) = 3,84146$

TK < KH

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla H2 zamítnuta a přijata H0. Pohlaví nemá vliv na to, zda se učitel stane terčem šikany ze strany žáků.

H3: Mladší učitelé jsou častěji terčem šikany ze strany rodičů žáků než jejich starší kolegové.

H0: Mezi věkem učitele a šikanováním ze strany rodičů žáků není statisticky významný vztah.

Protože 1 respondent uvedl odpověď „nechci uvádět“, byla tato odpověď z celkového počtu vyřazena a bylo tedy pracováno s 76 odpověďmi.

Tabulka empirických (získaných) četností:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	9	24	33
Starší učitelé (46-65)	13	30	43
Suma	22	54	76

Tabulka teoretických (očekávaných) četností:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	$(22 \cdot 33) : 76 = 9,553$	$(54 \cdot 33) : 76 = 23,447$	33
Starší učitelé (46-65)	$(22 \cdot 43) : 76 = 12,447$	$(54 \cdot 43) : 76 = 30,553$	43
Suma	22	54	76

Testové kritérium:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	$(9 - 9,553)^2 / 9,553 = 0,032$	$(24 - 23,447)^2 / 23,447 = 0,013$	0,045
Starší učitelé (46-65)	$(13 - 12,447)^2 / 12,447 = 0,025$	$(30 - 30,553)^2 / 30,553 = 0,010$	0,035
Suma	0,057	0,023	0,08

TK = 0,08

$\alpha = 0,05$

$KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r-1) \times (s-1)] = \chi^2_{0,95} (1) = 3,84146$

TK < KH

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla H3 zamítnuta a přijata H0. Věk nemá vliv na to, zda se učitel stane terčem šikany ze strany rodičů žáků.

H4: Mladší učitelé mají větší povědomí o školních opatřeních na jejich ochranu než jejich starší kolegové.

H0: Mladší i starší učitelé mají stejné povědomí o školních opatřeních na jejich ochranu.

Tabulka empirických (získaných) četností:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne/Nevím	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	9	24	33
Starší učitelé (46-65)	12	32	44
Suma	21	56	77

Tabulka teoretických (očekávaných) četností:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne/Nevím	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	$(21 \cdot 33) : 77 = 9$	$(56 \cdot 33) : 77 = 24$	33
Starší učitelé (46-65)	$(21 \cdot 44) : 77 = 12$	$(56 \cdot 44) : 77 = 32$	44
Suma	21	56	77

Testové kritérium:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne/Nevím	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	$(9-9)^2/9=0$	$(24-24)^2/24=0$	0
Starší učitelé (46-65)	$(12-12)^2/12=0$	$(32-32)^2/32=0$	0
Suma	0	0	0

$$TK = 0$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r-1) \times (s-1)] = \chi^2_{0,95} (1) = 3,84146$$

$$TK < KH$$

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla H4 zamítnuta a přijata H0. Věk nemá vliv na to, zda si je učitel vědom školních opatření na ochranu před šikanou.

H5: Starší učitelé mají ve svých hodinách zavedeno více opatření na svou ochranu před šikanováním než jejich mladší kolegové.

H0: Mezi věkem učitelů a jimi zavedenými opatřeními na jejich ochranu před šikanováním není statisticky významný vztah.

Tabulka empirických (získaných) četností:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	9	18	27
Starší učitelé (46-65)	22	28	50
Suma	31	46	77

Tabulka teoretických (očekávaných) četností:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	$(31 \cdot 27) : 77 = 10,870$	$(46 \cdot 27) : 77 = 16,130$	27
Starší učitelé (46-65)	$(31 \cdot 50) : 77 = 20,130$	$(46 \cdot 50) : 77 = 29,870$	50
Suma	31	46	77

Testové kritérium:

Věk	Odpověď - Ano	Odpověď - Ne	Suma
Mladší učitelé (20-45 let)	$(9 - 10,870)^2 / 10,870 = 0,322$	$(18 - 16,130)^2 / 16,130 = 0,217$	0,539
Starší učitelé (46-65)	$(22 - 20,130)^2 / 20,130 = 0,174$	$(28 - 29,870)^2 / 29,870 = 0,117$	0,291
Suma	0,496	0,334	0,83

TK = 0,83

$\alpha = 0,05$

$KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r-1) \times (s-1)] = \chi^2_{0,95} (1) = 3,84146$

TK < KH

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla H5 zamítnuta a přijata H0. Věk nemá vliv na to, zda má učitel v hodinách zavedena opatření na ochranu před šikanou.

4.8 Závěr výzkumu a diskuse

Tématu šikana učitelů a jejím různorodým formám bylo již věnováno množství kvalitativních i kvantitativních výzkumů i závěrečných prací. Výzkum mobbingu v prostředí základních škol byl realizován Čechem (2011), Tomášek (2008) provedl výzkum šikany učitelů na středních školách, agresivní chování ve škole pohledu pedagogů sledoval výzkum realizovaný centrem CEPROS (2013) nebo tématu kyberšikany učitelů byl věnován výzkum Centra PRVoK PdF UP (2016).

V rámci této bakalářské práce jsem provedla výzkum s cílem popsat možné formy šikany mířené proti učitelům. Výzkum jsem realizovala pomocí dotazníkového šetření a dotazník sestával ze 17 položek. Výzkumným souborem byli poté učitelé z vybraných základních a středních škol ve městě Žamberk.

Na počátku výzkumu jsem stanovila pět hypotéz vycházejících z výzkumných otázek. Všechny hypotézy byly následně statisticky ověřeny a žádná z nich se nepotvrdila, byly tedy přijaty hypotézy nulové. Hlavním cílem výzkumu bylo poznat, jak učitelé, kteří tvořili

výzkumný soubor, vnímají šikanu namířenou proti nim, a zda se někdy s těmito projevy osobně setkali. Výzkum si dále kladl za cíl zjistit, zda mají dotázaní pedagogové ve svých hodinách zavedena ve svých hodinách nějaká opatření na svou ochranu před šikanováním a zda si jsou vědomi i školních opatření na ochranu učitelů před šikanou.

Největší procento respondentů uvedlo osobní zkušenost se šikanou ze strany rodičů žáků, jednalo se o 29 % učitelů. Se šikanou ze strany kolegů se setkala více respondentů (14 %) než se šikanou ze strany nadřízených a podřízených (12 %). Se šikanou ze strany žáků se setkala 26 % respondentů a osobní zkušenost s kyberšikanou uvedlo 9 % učitelů.

Pouze 27 % respondentů si bylo vědomo školních opatření na jejich ochranu před šikanováním. 40 % respondentů uvedlo, že mají sami ve svých hodinách zavedena různá pravidla pro prevenci šikany namířené proti nim. Procento učitelů, kteří jsou mají povědomí o školních opatřeních na jejich ochranu před šikanou, bylo velmi nízké.

Závěr

Bakalářská práce s názvem Hranice vnímání šikany z pohledu pedagogů v českých školách se zabývala tématem šikany namířené proti učitelům. Tato problematika se v poslední době stala velmi aktuální, a proto byla pozornost zaměřena právě na ni.

V první, teoretické části, se nejprve práce zaměřovala obecně na téma šikany. Dotkla jsem se hlavních pojmů souvisejících se šikanou, podob, kterých může šikana nabývat, i čím může být zapříčiněna. Část byla věnována oběti a agresorovi, kteří představují hlavní aktéry šikany. Druhým hlavním tématem teoretické části byla právě šikana pedagogů. Kapitola se věnuje šikaně na pracovišti, následkům šikany pro pedagogy i právnímu vymezení šikany v legislativě.

Po teoretické části následovala část praktická, která obsahovala vlastní výzkumné šetření práce. Nejprve jsem provedla analýzu školních řádů vybraných škol, jejich učitelé poté tvořili výzkumný soubor kvantitativního výzkumu práce, která byla zaměřena na opatření na ochranu pedagogů před šikanováním. Následně jsem zrealizovala dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zjistit, jak dotázaní učitelé vnímají šikanu namířenou proti nim.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že se vždy malé procento respondentů setkalo se šikanou ze strany žáků, svých kolegů, nadřízených či podřízených i rodičů žáků, přestože se jednalo o učitele z menších škol. Nejvíce respondentů uvedlo osobní zkušenost se šikanou ze strany rodičů žáků, nejméně s bossingem a staffingem. Zajímavé výsledky přinesly i dotazníkové položky zaměřené na povědomí respondentů o školních opatření na ochranu pedagogů před šikanováním. Velká část respondentů si jich vědoma není. Pouze ve školních řádech škol se nachází množství těchto opatření, což potvrdila analýza školních řádů v první části praktické části. Toto zjištění by mohlo být podnětem například pro ředitele, ale i všechny učitele škol, aby se s těmito opatřeními více obeznámili a zvýšili tak míru své ochrany před šikanováním.

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na širokou oblast témat a byl realizován s menším vzorkem respondentů, proto byl výzkum značně omezen. Takovéto téma by si ale jistě zasloužilo mnohem více prostoru nejen kvůli své obsáhlosti, ale i čím dál větší naléhavosti. Pedagogové samozřejmě nejsou jedinými dospělými, kteří se se šikanou setkávají. Učitelé ale během výkonu své profese pracují s mnoha různorodými skupinami - se žáky, svými kolegy, nadřízenými či podřízenými i s rodiči žáků, a mohou se tak stát terčem šikany od kterékoliv z nich.

Použité zdroje

Literatura

- BÁRTOVÁ, Zdenka. *Jak zvládnout stres za katedrou*. Kralice na Hané: Computer Media, 2011. ISBN 978-80-7402-110-7.
- BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton, 2011. 260 s. ISBN 978-80-7387-436-0.
- BRÉDA, Jiří et al. *Sebeobrana učitele*. Praha: Raabe, 2017. Dobrá škola. Škola jako (ne)bezpečné místo., 1. ISBN 978-80-7496-345-2.
- ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. 186 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4639-5.
- ČECH, Tomáš. *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol: škola a zdraví pro 21. století, 2011*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD, 2011. 255 s. ISBN 978-80-210-5448-6.
- ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.
- FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2010. 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. Vyd. 1. V Brně: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004. 83 s. ISBN 80-7013-397-X.
- HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018. 310 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-4675-3.
- HUBEROVÁ, Brigitte. *Psychický teror na pracovišti: mobbing*. Martin: Neografie, 1995. Rádce. ISBN 80-85186-62-4. CHROMÝ, Jakub. *Násilí na pracovišti: charakteristika, rizikové faktory, specifické formy a právní souvislosti*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 213 s. Právní rukověť. ISBN 978-80-7478-552-8.
- JANOŠOVÁ, Pavlína et al. *Psychologie školní šikany*. Vydání 1. Praha: Grada, 2016. 415 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-2992-3.

- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. 128 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5.
- KRAUS, Jiří et al. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. 190 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.
- ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegou: mobbing - skrytá hrozba*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 108 s. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-2474-4.
- ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 232 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4227-3.
- ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Techniky osobnostního rozvoje a duševní hygieny učitele*. Vydání 1. Praha: Grada, 2018. 276 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0470-3.
- TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. 176 stran. Právo pro praxi. ISBN 978-80-271-1014-8.
- VALÍŠOVÁ, Alena et al. *Autorita v edukační a sociální práci*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. 411 s. ISBN 978-80-7395-507-6.
- VALÍŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 141 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2282-5.
- VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.
- ZVÍROTSKÝ, Michal; BENDL, Stanislav; RICHTEROVÁ, Magdalena. *Příběh školní šikany: učebnice pro pedagogické pracovníky*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. 127 stran. ISBN 978-80-246-4825-5.

Internetové zdroje

CSÉMY, Ladislav et al. Agresivní chování ve škole, jak je vnímají pedagogové. *Psychologie pro praxi*, 2013, 48(3-4), s. 79-88. ISSN 1803-8670. Dostupné také z:

<https://karolinum.cz/casopis/psychologie-pro-praxi/rocnik-48/cislo-3/clanek-972>.

DOBIAŠOVSKÝ, Závaš. Zesměšňování jako sport. Učitelé čelí při online výuce i šikaně. *Echo24* [online]. © 2022, 11. listopadu 2020 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z:

<https://echo24.cz/a/Skp6x/zesmesnovani-jako-sport-ucitele-celi-pri-online-vyuce-i-sikane>

FARIS, Robert W.; FELMLEE, Diane. Bullying. *Encyclopedia Britannica* [online]. © 2022, 24 Sep. 2021 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/bullying>

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních [online]. 2016, [cit. 2022-03-25]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/file/38988/>

KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René. *Národní výzkum kyberšikany českých učitelů*. [online]. Centrum prevence a rizikového virtuální komunikace UPOL. Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/tiskove-zpravy/87-kybersikana-ucitelu-2016-infografika/file>

KLIMEŠOVÁ, Magdaléna; TŮMOVÁ, Anna. Šikana učitelů: názory vybraných aktérů na příčiny a možná řešení problému agrese žáků základních škol vůči pedagogům. *E-pedagogikum* [online]. 2011. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://e-pedagogikum.upol.cz/pdfs/epd/2011/03/03.pdf>

KYBERŠIKANA - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online], © 2021 Policie ČR [cit. 2022-03-15]. Dostupné z:

<https://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-policie-pdk-aktuality-aaa.aspx>

SVOBODOVÁ, Eva. Vyhoření mladých učitelů – perfekcionismus a přepálený začátek. Jak se mu vyhnout?. *Radio Wave* [online]. © 1997-2022, 11. leden 2021 [cit. 2022-03-25].

Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/vyhoreni-mladych-ucitelu-perfekcionismus-a-prepaleny-zacatek-jak-se-mu-vyhnout-8401679>

SZOTKOWSKI, René; KOPECKÝ, Kamil. *Kyberšikana a další druhy online agrese zaměřené na učitele*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 128 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-5334-7. Dostupné také z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/103-kybersikana-a-dalsi-druhy-online-agrese-zamerene-na-ucitele/file>

Školní řád Gymnázia Žamberk [online]. Žamberk, 2019 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: https://gyz.cz/wp-content/uploads/2021/01/skolni_rad_verze_od_1_9_2019_na_web.pdf

Školní řád - Střední škola gastronomická a technická Žamberk [online]. Žamberk, 2019 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://www.skola-zamberk.cz/dokumenty?action=detail&id=16>

Školní řád - Základní škola 28. října [online]. Žamberk, 2021 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: https://www.zs28rijna-zamberk.cz/dokumenty/skolni_rad_2021.pdf

Školní řád - Základní škola Žamberk, Nádražní 743 [online]. 2021 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: <http://www.zs.zamberk.cz/wp-content/uploads/2021/08/210831-Skolni-rad-ZS-Nadrazni-Zamberk.pdf>

TOMÁŠEK, Jan. Učitel jako oběť násilí - poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách. *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 2008, **58**(4), s. 379-391. ISSN 0031-3815. Dostupné také z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?cat=10167&lang=cs>.

WHITE, Sheila. A psychodynamic perspective of workplace bullying: containment, boundaries and a futile search for recognition. *British Journal of Guidance & Counselling* [online]. 2004, 19.10.2010, 32(3), 269-280 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: doi:10.1080/03069880410001723512

Who Is at Risk. Stop Bullying [online]. June 20, 2021 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://www.stopbullying.gov/bullying/at-risk>

Zákony

ČESKO. Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 5. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2/zneni-20211001>

ČESKO. Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 5. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 5. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

ČESKO. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 5. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262?citace=1#Sum>

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 9. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Přílohy

Příloha A Dotazník

Hranice vnímání šikany z pohledu pedagogů v českých školách

Dobrý den,

jsem studentkou třetího ročníku oboru Humanitní studia na Fakultě filozofické Univerzity Pardubice a obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je určen k praktické části mé bakalářské práce na téma Hranice vnímání šikany z pohledu pedagogů v českých školách. Dotazník je naprosto anonymní, zjištěná data budou následně zobecněna a budou použita pouze v rámci výzkumu mé bakalářské práce.

Věnujte, prosím, chvíli svého času pro vyplnění tohoto dotazníku. Předem děkuji za Vaši ochotu a vstřícnost.

Kalousová Stanislava

1. Uveďte, prosím, své pohlaví.*

Vyberte jednu odpověď.

- Muž
- Žena

2. Kolik je Vám let?*

-

3. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?*

-

4. Jaké projevy nebo chování ze strany žáků vůči Vám byste už považoval/a za šikanování (tzn. jsou za hranici projevů, které jste ještě ochoten/ochotna tolerovat)?*

Uveďte všechny projevy, které by vám vadily.

-

5. Setkal/a jste se někdy osobně se šikanou ze strany žáků?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nechci uvádět

6. Kdo z žáků je podle Vás častěji iniciátorem šikany namířené proti pedagogovi?*

Vyberte jednu odpověď.

- Častěji chlapci
- Častěji dívky

- Nevidím rozdíl
- Nevím

7. Jaké projevy nebo chování ze strany Vašich nadřízených / podřízených vůči Vám byste už považoval/a za šikanování (tzn. jsou za hranicí projevů, které jste ještě ochoten/ochotna tolerovat)?*

Uveďte všechny projevy, které by vám vadily.

-

8. Setkal/a jste se někdy osobně se šikanou ze strany Vašich nadřízených / podřízených?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nechci uvádět

9. Jaké projevy nebo chování ze strany Vašich kolegů vůči Vám byste už považoval/a za šikanování?*

Uveďte všechny projevy, které by vám vadily.

-

10. Setkal/a jste se někdy osobně se šikanou ze strany kolegů?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nechci uvádět

11. Jaké projevy nebo chování ze strany rodičů Vašich žáků vůči Vám byste už považoval/a za šikanování (tzn. jsou za hranicí projevů, které jste ještě ochoten/ochotna tolerovat)?*

Uveďte všechny projevy, které by vám vadily.

-

12. Setkal/a jste se někdy osobně se šikanou ze strany rodičů žáků?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nechci uvádět

13. Jaké chování nebo projevy kyberšikany vůči Vám byste už považoval/a za šikanování (tzn. jsou za hranicí projevů, které jste ještě ochoten/ochotna tolerovat)?*

Uveďte všechny projevy, které by vám vadily.

-

14. Setkal/a jste se někdy osobně s kyberšikanou?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nechci uvádět

15. Jaké příčiny podle Vás šikanu pedagogů ze strany žáků způsobují?*

Vyberte 1 nebo více možností.

- Pokles autority učitelů
- Zvýšená agresivita dětí
- Výchova v rodině
- Prezentace násilí v TV, médiích apod.
- Nuda, špatná nálada, upoutání pozornosti
- Jiné

16. Snažíte se nějakými způsoby, opatřeními, pravidly apod. šikaně namířené proti Vám ze strany žáků ve Vašich hodinách předcházet (např. z preventivních důvodů, protože jste se se šikanou ještě nesetkal/a, nebo kvůli Vaší zkušenosti se šikanou)?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano (uved'te jaká)
- Ne (žádná opatření zavedena nemám / není to zapotřebí)

17. Jsou na Vaší škole zavedena nějaká opatření na ochranu pedagogů před šikanou?*

Vyberte jednu odpověď.

- Ano (uved'te jaká)
- Nevím
- Ne, žádná opatření nemáme

Ještě jednou Vám moc děkuji za Váš čas a ochotu.

Příloha B Kódovací tabulka

case	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
1	2	29	5	2, 5	1	3	9, 10	2	2, 5	2	9, 10	2	3	2	2, 3, 4, 5	2	3
2	1	46	22	2, 3, 5	2	3	3, 5	2	5, 6	2	3, 5, 6, 11	2	5, 8	2	1, 3, 5	1-a	1b
3	2	39	16	3, 4, 13	2	3	3, 4, 10	2	3, 4, 10	2	3, 4, 10	2	2, 8	2	2, 3, 6	2	2
4	2	46	22	2, 3, 7	2	3	2, 9	1	9, 11	2	6	2	5, 12	2	3, 4, 5, 6	2	1a
5	2	57	33	4, 8	2	3	3, 10, 11	1	3, 10, 11	2	3, 5	2	8	2	1, 2, 3, 4, 5, 6	2	1a, c
6	2	57	25	2, 3	1	1	2	2	2	1	10	1	5, 13	2	2, 3	2	2
7	2	64	37	3	2	3	3, 10, 11	2	11	1	3	1	12	2	1, 2, 3, 4, 5	1 b	1b
8	2	46	21	1, 6, 7, 11, 13	1	3	7, 10, 11	1	7, 11	1	7, 11	1	11	2	3	1 b, c	2
9	2	44	20	3	2	3	11	2	3	2	3	2	2	2	2, 3, 4, 5	2	2
10	1	48	21	13	3	1	6, 11	2	3, 11	2	7	2	5	2	2	2	3
11	1	41	18	3, 5	2	1	3, 10	3	3, 10	3	3, 5	2	4	2	2, 4, 5	2	3
12	2	45	20	5, 6	1	3	4, 6	2	4, 5, 6	2	4, 5, 6	1	5	1	1, 3, 4, 5, 6	1 b, c	3
13	2	38	15	2, 9	2	3	2, 9	2	2, 9, 11	2	9	1	3, 5	2	3	1-a	1c, d, e
14	2	56	27	1	2	1	4	2	3	2	3	2	5	2	1, 3, 4	2	2
15	1	46	8	5, 7	1	1	3, 10	2	11	2	3, 5	2	3, 11	2	1, 2, 3, 4	1 c	2
16	2	49	27	2	1	1	10	1	11, 12	2	3, 4	1	4, 5	2	1, 2, 3, 4, 5	2	2

17	2	45	23	3, 4, 5, 6	2	1	2, 6, 10	2	7	2	5, 6	2	13	2	1, 2, 3	1 a, b, c	1a
18	2	50	25	3	2	1	10	2	7, 11	2	3, 5	2	2, 3, 12	2	3, 4	1 b	1e
19	2	47	23	2, 3, 4	2	3	2, 10	2	2, 7	1	2, 3, 10	1	8	2	1, 3, 5	2	2
20	1	58	10	3, 13	2	3	10	2	11	2	2	2	13	2	3	2	2
21	2	52	25	3, 5	2	3	5	3	5, 7	3	4, 5	2	2, 4	2	3	2	2
22	1	29	4	3, 4, 5, 7	2	4	3, 5, 7	2	3, 4	2	3, 7	1	4, 5	2	1, 2, 3	2	2
23	2	59	35	2, 13	2	3	9, 10	3	9	2	10	2	2, 13	1	1, 3, 4	2	3
24	2	49	27	3, 4, 5	2	1	9, 10	2	11	2	10	2	2	2	2, 3	1 b	1a
25	1	31	6	2, 13	2	1	2, 9, 10	2	2, 11	2	5, 6, 9	2	5, 8, 12	2	3, 5	2	3
26	2	37	12	3, 4	2	3	3, 4, 10	2	4	2	3, 4, 6	2	5, 13	2	3, 5	2	2
27	2	39	15	3, 13	3	3	10	2	7	1	3	1	12	1	1, 3	2	3
28	2	43	15	3, 5, 7	1	3	4	3	3	3	3	1	12	3	3	1-a	2
29	2	44	22	3	2	3	11	2	3	2	3	2	2	2	2, 3, 4, 5	2	2
30	1	36	9	3	2	3	3	1	3	2	3	2	3, 4	2	3, 4	2	2
31	2	38	15	2, 3, 5, 11	2	3	2, 9, 11	2	2, 9, 11	2	9, 11	2	4, 5	2	1, 2, 3	1 b, c	1b, c, d
32	2	54	22	1	2	4	9	2	9	2	10	2	5	2	1, 2	2	2
33	2	57	24	4, 12	1	1	2, 10	2	2, 10	2	6	2	4, 13	1	1, 2, 3, 4, 5	1 a, b, c	2
34	2	59	36	3, 8	1	1	9	1	11	1	6	1	12	1	1, 2, 3, 4, 5	1 c	2
35	2	63	38	1, 3	2	4	1, 3	2	3, 11	2	7	3	13	2	1, 2, 4	2	2

36	2	63	40	2, 3, 13	1	1	11	2	11	2	9, 10, 11	2	12	2	3, 4, 5	2	3
37	1	58	33	1, 3, 7	2	4	9	2	1, 4, 10	2	7, 10	2	8	2	1, 3, 6	1 c	3
38	2	50	28	3, 4, 5	2	1	9, 10	2	7, 11	2	6, 10	2	12	2	3, 4	1 b	1a, b
39	2	24	1	4, 6	2	3	7, 10	2	9	2	9	2	5	2	3	1 b	2
40	2	48	19	2, 3, 4, 5	2	3	7, 9, 10	1	3, 4, 5	2	3, 5	1	11	2	1, 4	1 b	2
41	2	37	14	2, 12	2	3	1, 2, 4, 7, 11	2	1, 2, 4, 11	2	5, 7, 9, 11	2	5, 11, 13	2	1, 2, 3, 5, 6	2	1a
42	2	63	39	2, 3, 5	1	1	2, 5, 6, 10	2	2, 10, 11	2	5, 11	2	6, 13	2	1, 2, 3, 4, 5	1 b	1c
43	2	56	33	1, 3, 7, 13	2	4	9, 10	2	9, 10	2	12	2	12	2	2, 3	2	2
44	2	25	2	2, 3, 7, 8	2	3	7, 9, 10, 11	2	2, 9, 11	2	9, 10, 11	2	4, 8, 13	2	1, 2, 3, 4, 5	1 b, c	2
45	2	56	23	2, 3, 5, 8	2	1	3, 9, 10	2	4, 7	2	3, 4, 7, 9, 11	2	4, 13	2	1, 2, 3, 4, 5, 6	1 b, c	1c, d
46	2	53	35	2, 3, 4, 13	2	3	9, 10	2	6, 12	2	3, 12	2	5, 8	2	1, 4, 5	2	1a
47	2	50	27	2, 3, 6	2	1	1, 9, 10, 11	2	1, 9, 10, 11	2	3, 6, 11	2	3, 6	2	1, 3, 4	2	2
48	2	46	20	1, 7, 8	2	3	2, 7, 10, 11	2	1, 2	1	3, 4, 9	2	3, 6	2	2, 3, 4	2	2
49	2	49	24	3, 13	2	3	7, 9, 10	2	7, 11	2	9, 12	2	2	2	1, 3, 5	2	2
50	2	29	6	3, 5	1	1	9, 11	2	9, 11	2	6, 11	2	11, 12	2	2, 3, 4, 5	2	2
51	2	45	21	1, 3, 7	2	3	10, 11	2	10, 11	2	10, 11	2	5, 8	2	1, 3, 5	1-a	1b
52	2	40	17	1, 3, 7	2	3	3, 4, 10	2	9, 10, 11	2	2, 9	2	5, 8, 11	2	1, 2, 3	2	2
53	2	56	33	7, 8	2	3	10, 11	3	10, 11	2	10, 11	2	5, 8, 11	2	1, 2, 3, 4, 5	2	1a

54	2	54	22	2, 3	1	1	2, 10	2	2, 9	2	9	1	12, 13	2	2, 3	2	2
55	2	58	32	7, 13	2	3	11	2	11	1	9	1	3, 12	2	1, 2, 3, 4, 5	1 b	1b
56	2	40	15	1, 6, 7	1	3	6, 10	1	6, 9	1	6, 11	1	5, 11, 13	2	1, 3	1 b, c	2
57	2	42	18	3	2	3	11	2	3, 11	2	3, 11	2	2, 5, 8	2	2, 3, 4, 5	2	2
58	2	38	15	3, 5	2	1	3, 10	3	3, 11	3	3, 5	2	2, 12	2	2, 4, 5	2	3
	2	40	15	5, 6	1	3	4, 5, 6	2	4, 5, 6	2	4, 5, 6	1	5, 8	1	1, 3, 4, 5, 6	1 c	3
60	2	37	14	2, 9	2	3	2, 9	2	2, 9, 11	2	2, 9, 11	1	2, 3, 5, 8	2	3	1 b, c	1d
61	2	56	36	3	2	1	10, 11	2	3, 9	2	9, 10	2	5	2	1, 3, 4	2	2
62	1	42	8	5, 7	1	1	3, 10	2	3, 11	2	3, 5	2	3, 11	2	1, 2, 3, 4	1 c	2
63	1	49	27	2, 7	1	1	10	1	11, 12	2	3	1	4, 5, 8	2	1, 2, 3, 4, 5	2	2
64	2	45	20	1, 3	2	1	10	2	7, 11	2	4, 5	2	3, 12	2	2, 4, 5	1 b, c	1d, e
65	2	46	22	2, 3	2	3	2, 10	2	2, 7	1	2, 3, 10	1	5, 8	2	1, 3, 5	2	2
66	1	40	10	3, 13	2	3	10, 11	2	9, 11	2	9, 10	2	5, 8, 13	2	3	2	2
67	2	49	23	3, 5, 11	2	3	10, 11	3	7, 12	3	9	2	2, 12	2	3	2	2
68	1	46	21	3, 5, 7	2	4	3, 5, 7	2	3, 5, 7	2	3, 5, 7	1	5, 8	2	1, 2, 3	2	2
69	2	56	32	2, 13	2	3	9, 10	2	9	2	10	2	2, 13	2	1, 3, 4	2	2
70	1	49	27	3, 5	2	1	9	2	11	2	10	2	13	2	2, 3, 5	1 b	1a
71	1	37	12	1, 2, 13	2	1	2, 9, 10	2	2, 11	2	5, 6, 9	2	5, 8, 12	2	3, 5	2	3
72	2	35	10	1, 3, 4	2	3	4, 10	2	3	2	4, 6	2	5, 13	2	3, 5	2	2

73	2	45	20	1, 3, 13	2	3	10	2	7	1	4, 6	1	12	2	1, 3	2	2
74	1	53	25	3, 7	1	3	3, 7	2	3, 7	2	3, 7	2	12	2	1, 3	1-a	2
75	1	57	22	3	1	1	3	2	3	2	3	1	3	2	3, 4, 5	2	2
76	2	45	20	2, 3, 4, 5	2	3	2	2	2, 10, 11	2	9, 10, 12	2	4, 12, 13	2	1, 2, 3	1 b, c	1b, d
77	2	50	26	4, 12	1	1	10	2	10	2	10, 12	2	4, 13	1	1, 2, 3, 4, 5	1 a, b, c	2